

สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

คุณหญิงอัมพร มีสุข
เสน่ห์ จามริก

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540 มาตรา 199 และมาตรา 200 และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คณะกรรมการฯประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการ 10 คน ซึ่งวุฒิสภาเป็นผู้คัดเลือกตามรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาฯ ได้คัดเลือกและนำเสนอ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

กรรมการที่ได้รับการโปรดเกล้าฯ เป็นคณะแรก มีดังนี้

1. นายเสน่ห์ จามริก เป็นประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
2. นายจรัส ดิษฐาภิรักษ์ เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
3. คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
4. นางสาวนัยนา สุภาพิ่ง เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
5. นายประดิษฐ์ เจริญไทยทวี เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
6. นายสันต์ พานิช เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
7. นายสุทิน นพเกตุ เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
8. นางสุนี ไชยรส เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
9. นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวิน เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
10. คุณหญิงอัมพร มีศุข เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
11. นางสาวอาภร วงษ์สังข์ เป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

มีเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานของสำนักงานคณะกรรมการฯ

สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

ผู้เขียน   **คุณหญิงอัมพร มีสุข
เสน่ห์ จามริก**

วันที่ 6 ธันวาคม 2543

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

โดย คุณหญิงอัมพร มีสุข
เสน่ห์ จามริก

จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
422 ถนนพญาไท (ใกล้สะพานหัวช้าง)
เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
ตู้ ปณ.400 ปณจ.รองเมือง กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 0-2219-2977-9
โทรสาร 0-2219-2973
โทรศัพท์เพื่อร้องเรียน 1377
www.nhrc.or.th

พิมพ์ครั้งที่ 3 พฤศจิกายน 2547
จำนวนพิมพ์ 5,000 เล่ม
แบบปก ประพาส สาริกานนท์

คำนำ

ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดที่ทำการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในวันที่ 14 มกราคม 2547 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักในพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ จึงจัดพิมพ์หนังสือชุดความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อทูลเกล้าฯ ถวาย จำนวน 3 เล่ม และหนังสือ “สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” เป็นหนึ่งในหนังสือชุดความรู้ดังกล่าว งานเขียนเล่มนี้เรียบเรียงจากปาฐกถาหัวข้อ “สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” โดยคุณหญิงอัมพร มีสุข และศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ส่วนแรกเป็นปาฐกถาสีรินธรที่คุณหญิงอัมพร มีสุข ได้แสดงไว้เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2543 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และส่วนที่สองเป็นปาฐกถานำของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ในการประชุมเสวนาวาระครบรอบสามปีรัฐธรรมนูญของประชาชน เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2543 ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพฯ

ปัจจุบันสถานะและพัฒนาการของ “สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” กำลังได้รับการกล่าวขวัญถึงในสองทิศทางใหญ่ๆ ซึ่งเมื่อนำมาเทียบเคียงกันแล้วจะพบว่าสวนทางหรือตรงข้ามกัน

ในด้านหนึ่ง รัฐธรรมนูญ 2540 ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนของประชาชนไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน โดยขยายขอบข่ายจากสิทธิของปัจเจกชนตามกรอบวัฒนธรรมและนิติธรรมแบบตะวันตก ไปถึง “สิทธิชุมชนท้องถิ่น” ที่เชื่อมคนเข้ากับชุมชนและฐานทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอกฎหมายและตรวจสอบนักการเมืองโดยตรง และกำหนดให้สร้างกลไกอิสระมาตรวจสอบ

และถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐอีกด้วย จึงเท่ากับว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นทั้งผลและเหตุของการที่ชุมชนท้องถิ่นกำลังเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วจนเป็นกระแสและชบวนการ

อีกด้านหนึ่งในทางปฏิบัติ รัฐธรรมนูญและรูปแบบประชาธิปไตยก็ยังคงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงรักษาฐานะ อำนาจของกลุ่มบุคคลที่ได้รับสิทธิประโยชน์และโอกาสที่เหนือกว่ารวมทั้งเป็นเครื่องมือลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนดังเช่นที่เป็นมา และดูเหมือนว่าการละเมิดสิทธิเสรีภาพของสามัญชนนับวันจะหนักหน่วงและสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ในสภาพที่เกณฑ์วัดคุณค่าการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคมมุ่งเน้นไปที่การเติบโตและความสำเร็จทางเศรษฐกิจ และสิทธิถูกจำกัดไว้กับตัวบทกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตามวิธีคิดและระบบนิติศาสตร์ไทยที่เปิดช่องให้สิทธิกลายเป็นเครื่องมือทำลายสิทธิเสรีภาพของสามัญชนได้อย่างเป็นเรื่องธรรมดา เราจะเข้าใจสถานการณ์เช่นนี้ได้อย่างไร

หนังสือ “สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” เล่มนี้ได้อธิบายประเด็นดังกล่าวไว้ในปาฐกถาของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ที่เริ่มตั้งแต่การทำความเข้าใจเบื้องต้นร่วมกันถึงมิติทางจิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ของหลักการสิทธิมนุษยชน คุณค่าความหมายของสิทธิมนุษยชนที่เป็นสากลและบทบาทของสิทธิมนุษยชนในฐานะเป็นเกณฑ์คุณค่าของการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สังคมใดก็ตามล้วนมีพื้นฐานการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และพัฒนาการทางสิทธิมนุษยชนที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ภายใต้โครงสร้างสัมพันธ์ภาพอำนาจที่แตกต่างหลากหลายกันออกไปตามบริบททางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีเหตุปัจจัยมาจากทั้งภายในและภายนอกใน ขณะที่การละเมิดหรือทำลายสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสมดุลและเที่ยงธรรมของมวลมนุษยชนนั้น สังคมไทยได้รับผลกระทบอย่างสำคัญจากพลังกดดัน

ภายนอกที่เข้ามากับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผลักดันการพัฒนาแบบพึ่งพา
ทุนอุตสาหกรรมนิยม เศรษฐกิจตลาดเสรี บริโภคนิยม และปัจเจกนิยม

ปาฐกถา “สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” โดยศาสตราจารย์เสน่ห์
จามริก ได้สร้างความเข้าใจร่วมโดยพื้นฐานต่อคำว่า “สิทธิมนุษยชน” และ
ชี้ให้เห็นว่าสิทธิมนุษยชนพัฒนาขึ้นมาอย่างไรในสังคมไทยและในกระแสโลก
ส่วนปาฐกถา “สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” โดยคุณหญิงอัมพร มีสุข
ได้ขยายความปรากฏการณ์ของสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย
อย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นย้ำมิติทางจิตวิญญาณ คุณธรรม จริยธรรม
การดำรงชีวิตอย่างรู้สึกสำนึกถึงชีวิตซึ่งกันและกัน เอาใจใส่ในความสุขความทุกข์
ของกันและกัน และวางกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและเที่ยงธรรม
ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้สิทธิมนุษยชน
ในสังคมไทยแม้จะมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อและศาสนาที่แตกต่างกัน
แต่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันรวมทั้งอยู่กับ
ธรรมชาติอย่างไม่เอาเปรียบ ไม่ทำร้ายกัน ซึ่งแตกต่างไปจากพัฒนาการ
ของสิทธิมนุษยชนในสังคมโลกตะวันตกอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามผลกระทบของโลกาภิวัตน์ การขยายตัวของวัตถุนิยม
บริโภคนิยม การทำให้ทันสมัย และการเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
ได้ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันและสร้างความลึกลับขัดแย้งในสังคมมากขึ้น
ปาฐกถายังชี้ให้เห็นด้วยว่าความจริงนักวิชาการได้ค้นคว้าหาองค์ความรู้
และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนเอาไว้มากแล้ว ทำอย่างไรจึง
จะมีการปฏิบัติ ที่สำคัญต้องเป็นการปฏิบัติที่เป็นไปอย่างปราศจากอคติ
มีความอดทน ความเป็นกลาง ไม่สุดขั้วไปทางใดทางหนึ่ง จนการต่อต้าน
การละเมิดสิทธิมนุษยชนกลายเป็นเรื่องยากได้และต้องการเพียงฝ่ายเดียว
เป็นปัจเจกชนสุดโต่งที่คับแคบคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง
มากกว่า

ปาฐกถาได้ชี้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่โหดเหี้ยมรุนแรงที่สุดคือการละเมิดสิทธิการเรียนรู้ของประชาชน และพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนอยู่ที่การปลูกฝังแนวคิดที่ถูกต้องแก่คนในสังคม ผ่านกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสำคัญ

รูปธรรมของปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ใกล้ตัว และคนทั่วไปอาจนึกไม่ถึงว่าตนเองอาจเป็นผู้กระทำในฐานะที่เป็นพ่อแม่ละเมิดสิทธิลูกและครูละเมิดสิทธิเด็ก สิทธิในรูปแบบต่างๆ ในปาฐกถานี้เป็นตัวอย่างสะท้อนถึงความละเอียดอ่อนของการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนช่วยให้ผู้อ่านนำไปขบคิดและคำนึงถึงในการศึกษาค้นคว้าและทำงานด้านสิทธิมนุษยชนต่อไป

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหวังว่า หนังสือ“สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” เล่มนี้จะมีส่วนสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสถานะและพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ทั้งระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

พฤศจิกายน 2547

สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

คุณหญิงอัมพร มีสุข

เรื่องสิทธิมนุษยชนในบรรดาประชาชนชาวไทย ยังมีความเข้าใจกันสับสน หลายเดือนมาแล้วมีเพื่อนพ้องได้กล่าวกับผู้เขียนว่า “อาจารย์ไปยุ่งอะไรกับเรื่องของการเดินขบวนประท้วงกัน” ผู้เขียนก็ตกใจนิดหน่อย แต่หลังจากสนทนากัน เขาคิดว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นเรื่องเดินขบวน มีหน้าซ้ำยังมีคนมาสั่งสอนผู้เขียนอีกว่า “สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของฝรั่ง อาจารย์อย่าไปยุ่งกับเขาเลย” ผู้เขียนก็รับฟังไว้อย่างดี และก็มาคิดว่า จะทำอย่างไรถึงจะให้เข้าใจถูกต้องกันในเรื่องของสิทธิมนุษยชน ที่จริงมีนักวิชาการ มีพลเมืองอาวุโสก็ดี มีท่านที่ผู้คนเขาเรียกว่าปัญญาชนก็ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องนี้ และได้อภิปรายปาฐกถา และเขียนตำราที่มากมาย แต่สงสัยว่าคงจะมีผู้อ่านน้อยอยู่หรือศึกษาน้อยอยู่ แต่ที่จริง เรื่องสิทธิมนุษยชนนี้ มีความคิดและมีการส่งเสริมกันในสังคมไทยมาช้านานแล้ว แต่อาจไม่ใช่คำนี้ หากเป็นไปตามชนบประเพณีดั้งเดิมของเราเป็นพื้นฐานของความเชื่อ และศาสนาต่าง ๆ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานั้น ได้สอนให้คนดำรงชีวิตอยู่ด้วยความเมตตา เห็นอกเห็นใจกัน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน จัดว่าเป็นรากเหง้าของสิทธิมนุษยชน

ที่คนพูดกันว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของทางตะวันตก ก็เป็นความจริง เพราะว่าทางตะวันตกนั้นมีปัญหาเรื่องการเบียดเบียนกัน กดขี่ข่มเหงกันอยู่มากที่สุดทีเดียว ทั้งในระหว่างมนุษย์สังคมเดียวกันและการกดขี่ในระหว่างสังคม ซึ่งทำให้ฝรั่งมาล่าเมืองขึ้น ครอบครองอาณานิคม

ต่างๆ ทั่วโลก อย่างไรก็ตาม ในเรื่องสิทธิมนุษยชนนี้ในสังคมไทยมีมาช้านาน ถ้าจะยกตัวอย่าง ในสมัยสุโขทัย ข้อความในศิลาจารึกก็ดี และการที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราช โปรดให้ประชาชนสันนิษฐานหน้าพระราชนิพนธ์เพื่อขอเข้าเฝ้าถวายเป็นการร้องทุกข์ก็ดี และเรื่อยมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก็มีตัวอย่างมากมาย อาทิ การเลิกทาสในรัชสมัยสมเด็จพระปิยมหาราช เป็นต้น จนกระทั่งมาถึงในรัชกาลปัจจุบัน ทุกคนก็เห็นพ้องต้องกันว่าพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ก็ประกอบด้วย การส่งเสริมสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้นไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม มีเรื่องหนึ่งตั้งแต่ ได้เปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น แม้จะมีการปฏิวัติรัฐประหารและวิกฤติทางการเมืองหลายต่อหลายครั้งพระมหากษัตริย์ทรงใช้พระบารมีอันสูงสุดอย่างไม่เป็นทางการ ช่วยให้ประเทศชาติพ้นภัยทุกครั้งแต่ยังไม่เคยปรากฏว่าทรงใช้พระราชอำนาจที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญยับยั้งกฎหมาย หรือยุบสภาผู้แทนราษฎรเลยคนอื่นทั้งสิ้นเป็นคนยุบสภา

เมื่อประเทศทางตะวันตกมีปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้นและประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิก ได้ตกลงให้ใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติและกติกาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในโลกนี้ บังเอิญสอดคล้องกับระยะเวลาที่สังคมไทยปรับตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อให้ประเทศชาติพัฒนาให้ทันสมัย โดยเฉพาะในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมไทยมากมายจนเกิดกระบวนการเอาอย่างฝรั่งสับสนปนเปกับความพยายามที่จะปรับตัวให้ทันกับโลกตะวันตกก่อให้เกิดลัทธิวัตถุนิยม และบริโภคนิยมซึ่งเปลี่ยนค่านิยมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของสังคมไทยไปในเชิงลบมากกว่าเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนั้น ในระยะเวลาดังกล่าว ก็เกิดปัญหาใหม่ๆ ขึ้นในโลก ที่สำคัญก็คือ ปัญหาธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์ตื่นขึ้นมาพยายามพิทักษ์รักษาไว้ หลังจากสิ่งแวดล้อมในทางธรรมชาติต้องเสื่อมโทรม ถูกทำลายและมีมลภาวะเพราะ

มนุษย์ใช้ทรัพยากร-ธรรมชาติด้วยความโลภและด้วยความโง่เขลา จนกระทั่งเป็นภัยอันตรายย้อนกลับมาสู่มนุษย์เอง ปัญหานี้ได้โยงเข้ามา ถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน ทำให้เห็นว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนมิใช่เรื่องที่ปฏิบัติ ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์เท่านั้น แต่ต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรมชาติกับมนุษย์ด้วย

เมื่อผู้เขียนยังรับราชการเป็นข้าราชการประจำ ทางราชการได้ใช้ ให้ติดต่อกับองค์กรต่างๆ ทั้งของสหประชาชาติและประเทศอื่นๆ ผู้เขียนเคยเสนอเล่นๆ กับเพื่อนพ้องว่า เมื่อมีปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่อง สิทธิมนุษยชนแล้ว น่าจะมีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของสัตว์ และต่อไป ของพืชพันธุ์ธัญญาหารทั้งหลายด้วย และแท้ที่จริงในประเทศทางตะวันตก ก็มีองค์กรเอกชน ซึ่งพยายามส่งเสริมและห้ามมนุษย์ทำทารุณกับสัตว์ ทั้งหลาย ตอนนั้นก็มีการอื้อฉาวที่ฝรั่งเขาประณามไทยบอกว่านำหนังสือฯ มาใช้เป็นเครื่องใช้ประจำตัวหลายอย่าง และเขาก็ขู่ว่าจะทำโทษในเรื่อง เศรษฐกิจต่างๆ และยังมีตัวอย่างที่เป็นปัญหาอย่างน้อยอีกข้อหนึ่งซึ่งเพิ่มขึ้น ใหม่ในระยะ 50 ปีที่แล้วมา เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งทำให้ โลกนี้เป็นโลกที่ไร้พรมแดน ทำให้มนุษย์มีความตระหนกมากขึ้น สิ่งที่ไม่เคยรู้ไม่เคยคิดว่าเป็นปัญหาก็รู้และก็คิดขึ้นว่าเป็นปัญหาซึ่งต้องพยายาม แก้ไข แก้ไขก็ไม่ค่อยจะสำเร็จ ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าหากจะจรรโลงมนุษยชาติ เอาไว้ คงจะต้องหาทางป้องกันปัญหาที่มีเพิ่มพูนขึ้นทุกทีๆ เพื่อให้ โลกมีสันติสุข ข้อนี้ก็มีส่วนเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสมต่อสิทธิมนุษยชน ที่จริงสหประชาชาติก็ได้กล่าวกันในองค์กร สังคมโลก ได้พยายามทำงานด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งรวมทั้งการส่งเสริม อีสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคในบรรดามนุษย์

ขอยกตัวอย่างเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงกับชาย ในปี 2518 สหประชาชาติได้จัดประชุมระดับโลกเพื่อพิจารณาเรื่องนี้ มีการ

ต้นตัวในลักษณะต่างๆ บางครั้งก็กลายเป็นเรื่องขบขัน เช่น คำในภาษาอังกฤษว่า humanity หรือ human มีผู้ประท้วงซึ่งเป็นสุภาพสตรีฝรั่งจากตะวันตกบอกว่า “มีอย่างหรือมีแต่คำว่า man ไม่มีคำว่า woman” ก็มีคนเห็นเป็นเรื่องตลก ก็บอกว่า “ก็น่าจะเปลี่ยนเป็น huwomaneity หรือ huwomaneity จะว่าอย่างไรกันดี” ดังนี้เป็นต้น ที่จริงเรื่องนี้ฟังเป็นเรื่องขบขัน แต่ลึกๆ ลงไปแล้ว มันก็เป็นเรื่องหลักการ ซึ่งจะต้องพิจารณากันทำนองเดียวกัน ในประเทศไทยเอง ผู้หวังดีกลุ่มหนึ่งเห็นว่า คำนำหน้านามน่าจะเปลี่ยนแปลง คือ ผู้ชายใช้ “นาย” คำเดียว แต่ผู้หญิงมี “นาง” และ “นางสาว” เพื่อแสดงสถานภาพการสมรส มีเรื่องฟ้องร้องกันว่า มีสุภาพบุรุษท่านหนึ่ง ตอนเช้ามาจดทะเบียนสมรสกับสุภาพสตรีท่านหนึ่งที่กรุงเทพฯ พอตอนบ่ายบินไปสงขลา ไปจดทะเบียนกับสุภาพสตรีอีกท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นกรกระทำผิดกฎหมาย แต่ท่านบอกเป็นสิทธิส่วนตัวของท่าน อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นก็เลยมีคนบอกว่าในบัตรประจำตัวประชาชนนั้น ควรจะระบุสถานภาพการสมรสไว้ด้วย จึงนั่งคิดกันว่าจะทำอย่างไรดี หากจะรักษาคำว่านางหรือนางสาวไว้ ก็มีคนบอกว่าให้ใช้คำว่า “นาย” สำหรับผู้ชายที่สมรสแล้วเหมือนกับ “นาง” ส่วนผู้ชายที่ยังไม่สมรสไม่รู้จะทำอย่างไร ก็มีผู้เสนอว่าให้ใช้ “นายหนุ่ม” เพื่อให้เข้ากับ “นางสาว” หรือหากว่าจะใช้แต่คำว่า “นาย” แต่คำเดียวก็ต้องหาคำใหม่ให้มาใช้กับผู้หญิง ไม่ว่าจะสมรสแล้วหรือยัง นักวิชาการก็เสียเวลาวิจัยกันอยู่ มีคนขอให้ผู้เขียนไปหาท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล เพราะท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางภาษาไทยขอให้ท่านกรุณาช่วยหาคำให้ ท่านได้บอกว่า “ใช้อำแดงเป็นอย่างไร เพราะคำนี้โบราณก็ใช้กันอยู่” อย่างไรก็ตามมีคนกลุ่มหนึ่งคิดว่าเรื่องนี้สำคัญเหลือเกิน และก็มาต่อว่าผู้เขียนซึ่งเป็นประธานกรรมการว่า ทำไมไม่เสนอให้รัฐบาลปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายเสีย ผู้เขียนเลยบอกว่า “คอยไว้ก่อนดีไหม หากทางแก้ไขปัญหา

ซึ่งเป็นปัญหาของความไม่เท่าเทียม ความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิง อาทิ เรื่องแรงงานที่ผู้หญิงทำงานมากแต่ได้ค่าแรงน้อย เป็นต้น” และก็ยังมีความเชื่ออื่นอีกมากมายก่ายกอง แม้แต่กฎหมายระบุไว้ว่า ถ้าสามีจะฟ้องหย่า อ้างได้ว่าเพราะภรรยาไม่ซื่อ แต่สำหรับผู้ชายนั้น ถ้ามีผู้หญิงอื่น ซึ่งจะเรียกได้ว่ามีชู้ ก็ไม่เป็นไรแต่ใช้เป็นข้ออ้างสำหรับหย่ามิได้มีหลายสิบหลายร้อยปัญหา ซึ่งในขณะนี้ ในสังคมไทยก็ได้พยายามช่วยกันแก้ไขปรับปรุงอยู่ เพราะว่าเราเป็นชาวพุทธยังเชื่อมั่นในเรื่องเมตตาธรรมอยู่ แม้กระนั้นก็ยังมีความเชื่ออีกมากมาย ที่จะต้องช่วยกันแก้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนที่น่าเป็นห่วง ประเด็นแรก ควรจะต้องมีความพยายามอย่างยิ่ง ที่จะต้องสร้างความคิดรวมนั้น ในบรรดาคนไทย ว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นเพื่ออะไร ทำไมจึงต้องมีการส่งเสริม และทำอย่างไรจึงจะลดหรือขจัดการกระทำที่เป็นละเมิดสิทธิดังกล่าว หากจะตั้งคำถามว่าแนวความคิดที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนคืออะไร ผู้เขียนขออนุญาตเชิญข้อเขียนของท่านอาจารย์ เจ้าคุณพระธรรมปิฎก มาเป็นข้ออ้างอิง ท่านเขียนไว้ว่า “สิทธิมนุษยชนเป็นการยอมรับกันให้บุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์แต่ละคนได้รับความเคารพนับถือ เอาใจใส่ ดูแล ค้ำครอง รักษา และได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างดีที่สุดที่สามารถจะทำได้ จึงเห็นได้ว่าสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นเรื่องของมนุษย์ที่เจริญองกาม รู้สึกสำนึกชีวิตซึ่งกันและกันได้ดี เอาใจใส่ในความสุภาพความทุกข์ของกันและกัน และแสดงถึงการวางกฎเกณฑ์เพื่ออยู่ร่วมกันได้ดี เป็นเครื่องหมายของความก้าวหน้าในอารยธรรม”

อีกประเด็นหนึ่งในการพิจารณาปัญหาสิทธิมนุษยชน เห็นได้ว่าในหลายกรณีมีภาวะสุดโต่งอยู่ 2 จุด จุดหนึ่ง มีการละเมิดสิทธิอิสรภาพ เสรีภาพ ทั้งยังละเว้นไม่ปฏิบัติตามกติกา อย่างในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเรียกกันว่ารัฐธรรมนูญฉบับ

ประชาชนนั้น ก็เห็นเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์รวมทั้งสิทธิเสรีภาพ
อิสราเอล ความเสมอภาคของประชาชนไว้หลายต่อหลายมาตรา แต่ก็ยังมี
พฤติกรรม ซึ่งแสดงว่า ยังไม่มีการคำนึงถึงชีวิตและความปลอดภัยของ
บุคคล ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุดคือเรื่องวิสามัญ-ฆาตกรรม ซึ่งขณะนี้
การวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างแพร่หลาย และเป็นเรื่องซึ่งโต้เถียงกัน
ไม่สามารถจะตกลงกันได้ หรือแม้แต่เรื่องกระบวนการที่ไม่เคารพศักดิ์ศรีของ
ผู้ต้องหา มีคนปรารภว่า ผู้ต้องหานั้นโดนสื่อมวลชนละเมิดสิทธิ เพราะ
เสนอข่าวในเชิงทำโทษว่าเป็นผู้ผิดตั้งแต่แรกเริ่ม ก็น่าคิดอยู่เหมือนกัน
แต่เรื่องนี้ก็ยังไม่สำคัญเท่ากับการที่ผู้มีอำนาจในบ้านเมืองไม่จัดการในเรื่อง
ดังกล่าวในรัฐธรรมนูญในกฎหมายมีอยู่แล้ว แต่ยังไม่มีการปฏิบัติ แม้แต่
เรื่องเสรีภาพในการพูดเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลซึ่งกฎหมายออก
มาแล้ว ปรากฏในรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ยังมีปัญหา มีข้อโต้แย้งกันหรือ
สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนก็ยังคงตกลงกันไม่ได้ เพราะบางฝ่ายก็บอกว่า
สื่อมวลชนในประเทศไทยมีเสรีภาพมากเกินไปอยากจะตีใครก็ได้แท้ที่จริง
คนเราควรจะได้รับคำติ แต่เป็นการยากในแง่จิตวิทยา ที่จะรับคำติ
โดยหน้าชื่นตาบาน แต่บางที่ทางสื่อมวลชนเองก็บอกว่า ผู้ที่มีอำนาจรัฐ
ก็มีได้ให้เสรีภาพเพียงพอเป็นต้น

หากจะหวนกลับไปถึงเรื่องซึ่งใกล้กับหัวใจของประชาชนอยู่มาก
คือเรื่องสิทธิของสตรีและเด็ก ในสังคมไทยเรานี้ ก็มักจะมีการปลอบใจ
ตัวเองว่า ถ้าเทียบกับประเทศอื่นๆ แล้ว สถานภาพสตรีในประเทศไทย
ดีกว่าหลายๆ ประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องแค่ปลอบใจเท่านั้นเอง เพราะว่า
ถึงจะดีกว่าในหลายประเทศแต่ในบางเรื่องก็ยังคงต้องปรับปรุงแก้ไขอยู่โดย
เฉพาะเรื่องการประทุษร้ายในครอบครัว ซึ่งถ้าอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังข่าว
ทางวิทยุและโทรทัศน์มีอยู่ทุกวัน ดูสถิติแล้วน่ากลัวเหลือเกิน เพราะว่า
ครอบครัวเป็นสถาบันที่เป็นที่พึ่งของคน ศักดิ์ศรีเริ่มจากในครอบครัว แต่

ปรากฏว่า คนในครอบครัวเองทำร้ายซึ่งกันและกันอย่างโหดร้าย และในเรื่องเด็ก น่าสงสารที่สุดที่เด็กถูกทำร้าย เด็กถูกพ่อของตัวเองข่มขืน และที่ยิ่งร้ายกว่าถูกพ่อข่มขืนคือถูกครูข่มขืน ซึ่งยกโทษให้ไม่ได้เป็นอันขาด เพราะว่าบรรดาผู้ที่เป็นครุนั้น ได้รับมอบหมายจากพ่อแม่ส่งลูกที่รักตั้งดวงใจมาให้ครูดูแล เสร็จแล้ว ครูไปทำลูกเขาเช่นนี้ แม้จะมีกฎหมายควบคุมอยู่ก็ตาม แต่ว่าทำไมเรื่องเหล่านี้ยังเกิดขึ้นอยู่

เมื่อไม่นานมานี้ มีข่าวในหนังสือพิมพ์บอกว่าในประเทศอินเดีย เขาได้ผลสำรวจว่าผู้หญิงถึง 56 เปอร์เซ็นต์ บอกว่าสามีมีสิทธิตีภรรยาได้ในเมืองไทยคงจะไม่เสียเวลาทำโพลในเรื่องนี้ เพราะไม่มีประโยชน์อะไรเท่าไร ไม่เพียงแต่เท่านั้น ในหลายประเทศ ตามที่โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติที่เรารู้จักกันว่า UNDP ได้รายงานในรายงานประจำปีของเขาว่าในประเทศอัฟริกา 29 ประเทศและประเทศจากตะวันออกกลาง 3 ประเทศ มีเด็กหญิงถูกทำร้ายจากการถูกขลิบอวัยวะเพศถึงร้อยล้านคนเศษเป็นเรื่องที่น่าคิดมากเพราะว่าเกิดจากความเชื่อของชุมชนและเชื่อมานานเต็มทีแล้ว และเท่าที่ฟังดูจากสถิติก็บอกว่าประเทศในเอเชียอย่างประเทศไทยเรา คงจะไม่มีปัญหานี้ แต่เมื่อเร็วๆ มานี้เองมีคนมาเล่าว่า การกระทำดังกล่าวที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า genital mutilation ในประเทศไทยในบรรดาชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มก็มี แต่อย่างน้อย ผู้เขียนขอให้เขาไปสอบสวนตรวจสอบดู ว่ามีข้อเท็จจริงประการใดบ้าง เพราะถ้ามีจริงแล้ว จะต้องจัดการอะไรเป็นแน่นอนทีเดียว การขัดแย้งกันในเรื่องสิทธิของชุมชนที่เกิดจากความเชื่อ กับสิทธิของปัจเจกชน ยังมีตัวอย่างอีกมากมายก่ายกอง และยังเป็นปัญหาใหญ่อยู่ และในเรื่องการละเมิดสิทธิทั้งหลายนี้ถ้าจะพิจารณาปัญหาแยกตามกลุ่มชนคณะกรรมการวิสามัญศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนของวุฒิสภาชุดที่แล้ว เมื่อ พ.ศ. 2542 ได้ใช้เวลาหนึ่งปีเศษศึกษาในเรื่องนี้ ได้มีเวลาศึกษาถึง 14 กลุ่มชน

แต่ยังไม่ครบถ้วน มีรายงานเรื่องนี้ออกมาแล้ว ยังมีปัญหาอยู่มากมาย นอกจากกลุ่มเด็กและหญิงแล้ว ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้บริโภค ผู้อพยพ ชนกลุ่มน้อย ผู้ใช้แรงงานในประเทศไทย ผู้ใช้แรงงานต่างชาติ เป็นอาทิ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในการสื่อสารระหว่าง มนุษย์และสิทธิมนุษยชนกับขบวนการยุติธรรมด้วย

ในประเด็นที่กล่าวมานี้ เมื่อมีภาวะสุดโต่งเพราะมีการละเมิดสิทธิ ก็มีจุดสุดโต่งอีกด้านหนึ่งที่ต่อต้านการละเมิดสิทธิ และประท้วงความผิดของผู้มีอำนาจในการบริหารบ้านเมืองที่ละเว้นไม่ปฏิบัติตามกติกา ดังนั้น ในบางสังคม และในหลายกรณีมนุษย์ก็เอาแต่เรียกร้องรักษาสีทธิ หกมุ่น คำนึงแต่เรื่องสิทธิ เป็นเรื่องของการอยากจะได้และจะเอาฝ่ายเดียว จนทำให้เกิดการทำตัวคับแคบ และมีการระแวงที่จะปกป้องพิทักษ์สิทธิของตน คอยระวังมิให้ใครมาละเมิดสิทธิของตน จนไปถึงการคิดที่จะหาประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องของตนพุ่งเข้ามาด้วย ด้วยเหตุนี้ ในประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย จึงจำเป็นต้องมีกฎกติกาในลักษณะ กฎหมายและระเบียบต่างๆ ที่จำกัดสิทธิบางประการของปัจเจกบุคคลเพื่อความสงบเรียบร้อยและสันติสุขของส่วนรวม ความจริง กฎหมายต่างๆ มีไว้เพื่อเป็นมาตรการสำหรับสังคมที่ดีงาม แต่ในหลายกรณี รัฐบาลก็ใช้เป็นเครื่องมือในการจำกัดสิทธิของประชาชน ฉะนั้น ถ้าหากว่ารัฐบาลมิได้ดำเนินตามหลักธรรมาภิบาล ก็ยังจะมีการต่อต้านดั่งชั่วสุดโต่งให้เลยเถิดไปก็ได้ ดังที่เห็นประจักษ์อยู่ทุกวันนี้ ในประเด็นที่มีชั่วสุดโต่งสองขั้วนี้ ย่อมจะเป็นที่ตระหนกกันว่า ชั่วสุดโต่งที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น จะต้องพยายามแก้ไขให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ ในเรื่องนี้ก็มีปัญหา เมื่อเร็วๆ มานี้เอง เมื่อมีการแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้ง หลังจากที่มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายแล้ว ก็ยังมีการโต้เถียงกันอยู่ ฝ่ายหนึ่งบอกว่า ทำไมจะต้องไปจำกัดค่าใช้จ่ายของพรรคการเมือง และผู้สมัครรับเลือกตั้งเพราะว่า

เป็นสิทธิของพรรคและเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ข้ออ้างบอกว่า เงินดังกล่าวได้มาอย่างบริสุทธิ์ มิได้ไปคดไปโกงที่ไหนมา
ถ้าเขาจะใช้ ทำไมจะต้องถูกบังคับ เป็นการละเมิดสิทธิ ในขณะที่เดียวกัน
อีกพวกหนึ่งก็บอกว่า ถ้าจะอนุญาตให้ใช้สิทธิเรื่องนี้ ผู้ซึ่งมีเงินน้อย
พรรคการเมืองที่เล็ก ยากจน หรือว่าผู้สมัครที่ต้องการรับใช้สังคมไทยทาง
ด้านการเมืองนั้น ก็จะเสียเปรียบ ข้อนี้ก็คงจะต้องคิดกันต่อไป เพราะว่า
ฟังดูแล้วมีเหตุมีผลกันทั้ง 2 ฝ่าย แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อกฎหมายออกมา
มาแล้ว ก็คงจะต้องทำตามกฎหมายไปก่อน แต่มีคนที่ปากจัดก็บอกว่า
สังคมไทยเดี๋ยวนี้เต็มไปด้วยศรีธนญชัย ที่จริงน่าสงสารศรีธนญชัยเหมือนกัน
เพราะว่าฟังดูคนเห็นไปในทางลบ หมายความว่าเมื่อกฎหมายห้าม
เอาไว้ ก็หาวิธีนานาประการที่จะหลีกเลี่ยงกฎหมาย ก็เป็นปัญหากันอยู่

เมื่อจะต้องคำนึงว่าการป้องกันชั่วสุดโต่งหรือภาวะสุดโต่ง จำเป็น
จะต้องมีการจำกัดสิทธิของปัจเจกบุคคล เพื่อความอยู่รอดหรือเพื่อสันติสุข
ของสังคมโดยส่วนรวม ก็เลยเกิดมีปัญหาลักษณะอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งดูว่าจะมี
ภาวะสุดโต่งเหมือนกัน คือ ประเด็นที่มนุษย์จำเป็นที่จะต้องยอมรับว่า
เพื่อสังคมที่มีสันติภาพนั้น ปัจเจกชนต้องยอมรับการจำกัดสิทธิของตนในบาง
กรณี ในบางสถานภาพ และในบางเวลา ปัญหาก็คือต้องพิจารณา
กันว่า ทำอย่างไรจึงจะตกลงกัน ให้เกิดสมดุลระหว่างสิทธิที่ถูกจำกัด กับ
สิทธิของความเป็นมนุษย์ที่ไม่มีใครละเมิดได้ สิทธิที่ไม่มีใครละเมิดได้เป็น
สิทธิที่เป็นหลักประกันพื้นฐาน และเป็นฐานที่จะก้าวไปสู่สังคมที่ดั่งงาม
ไปสู่สังคมที่สมานฉันท์ ที่เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อการมีสันติสุขที่แท้จริง
การมีกฎกติกาหรือระเบียบวินัยสำคัญมาก และหลักประกันพื้นฐานขึ้นอยู่กับ
กับจิตใจที่ต้องการธรรมและจิตใจที่มีอิสรภาพ ฉะนั้น จะต้องมีส่วน
ซึ่งเป็นการประสานสูตรจริยธรรมเชิงสร้างสรรค์ แท้จริงถ้าพวกเราชาวพุทธ
ปฏิบัติอย่างจริงจังตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเริ่มที่ประพฤติตนใน

เบญจศีล และอยู่ในเบญจธรรม และหลักธรรมอื่นๆ อาทิ ทิศ 6 และ
ฆราวาสธรรม เป็นต้น จนสูงที่สุดไปถึงทศพิธราชธรรม ก็คงจะไม่ต้อง
วิตกถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนมากนัก หัวใจของการสร้างสมดุล เพื่อมิให้
เกิดภาวะสุดโต่งก็คงเป็นการยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา แต่มีผู้ใหญ่บางท่าน
ปรารภว่า สังคมไทยไม่เดินตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เพราะยังหามรรค
ไม่ได้ !

แท้ที่จริงในสังคมไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ
เป็นอย่างยิ่ง ในภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมามากมาย แต่ในปัจจุบัน
สังคมปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วยุ่งเหยิง และสลับซับซ้อน ส่งผลให้เกิดปัญหา
หลากหลาย และเนื่องจากวิถีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ตกอยู่ภายใต้ลัทธิ
วัตถุนิยม และบริโภคนิยม การพัฒนาด้านจิตวิญญาณลดถอยลงอย่าง
น่าใจหาย ก็เกิดให้มีผลกระทบนานาประการ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่ เช่น
ในเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ดูจะสวนทางกับหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชน
ถ้าคนต้องการรวยเร็วๆ ด้วยการงานน้อยๆ โดยไม่ต้องทำงานให้หนักนัก
ก็ไม่มีหนทางจะทำได้ นอกจากเอาไรดเอาเปรียบกัน โกงกัน ขาด
การเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย
ซึ่งห่างออกไปตลอดเวลา มีการพูดกันถึงเรื่องปัญหากระจายรายได้
เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ แต่ขาดปัจจัยที่จะช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น อาทิ
เจตจำนงที่แน่วแน่ทางการเมือง เป็นต้น

อีกประเด็นหนึ่ง ค่านิยมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางลบนั้น ทำให้
เกิดการล่มสลายของสถาบันครอบครัว และการล่มสลายของระบบการเมือง
ขณะนี้มีความพยายามในการปฏิรูประบบการเมือง ประชาชนบางส่วน
ได้รับการชักชวนให้มุ่งหวังเป็นอย่างยิ่ง ว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชนนี้
จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้มีการปฏิรูปการเมืองอย่างจริงจัง ซึ่งก็คงจะต้อง
พยายามคิดเช่นนั้น แต่ถ้าจะเผชิญกับความจริงของชีวิตแล้ว ก็คงจะต้อง

ใช้เวลาอีกนาน ไม่เพียงแต่เท่านั้น ระบบบริหารราชการแผ่นดินยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งมีความพยายามที่จะกักกันอยู่ แม้จะประสบอุปสรรคมากมายก็ตาม แต่กระบวนการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือใช้ทับศัพท์ว่า “คอร์รัปชัน” ซึ่งเปรียบได้กับมะเร็งที่เกาะกินสังคมไทย ดูจะอยู่ในสภาพที่แทบจะหมดหนทางในการรักษา แต่ก็คงต้องพยายามทรงเอาไว้ แม้ว่าอาการจะร่อแร่อยู่ ผลกระทบนี้เป็นปัญหาสำคัญ

อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องความขัดแย้งทางด้านวัฒนธรรม และชนบทรวมนิยมประเพณีที่สืบเนื่องมาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม กับความพยายามที่จะทำสังคมไทยให้ทันสมัย โดยเฉพาะการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์จากประเทศตะวันตก แท้ที่จริง ประเด็นนี้ก็เป็นเรื่องซึ่งมีขั้วโต่งสุดอยู่เหมือนกัน เพราะขณะนี้มีคนพูดกันมากกว่า “เรื่องโลกาภิวัตน์นี้มันเป็นเรื่องความคิดของฝรั่ง ที่จะเอาไรต์เอาเปรียบประเทศที่เรียกว่าด้อยพัฒนา หรือประเทศที่ยากจน” ซึ่งก็คงจะมีมูลอยู่บ้าง แต่แท้ที่จริง ถ้าคนไทยเราจะละทิ้ง ไม่สนใจกับสังคมโลกก็คงจะไม่ได้แล้ว เพียงแต่ว่าจะต้องสร้างความชาญฉลาด นำเอาสติปัญญา ภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษของเรา ซึ่งได้นำเอาความคิด ความรู้ ประสบการณ์ของต่างประเทศ มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมไทยเรามาหลายร้อยปี แต่ทำนฉลาดที่จะเอามาปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของไทย ไม่ลอกเลียนเอามาทั้งดุ้น ถ้าเมื่อว่าเราสามารถใชภูมิปัญญาไทยในเรื่องนี้ได้ก็จะดี คือ นำความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ของเพื่อนนอกประเทศของเรามาปรับปรุงใช้ และถ้าเรามีอะไร ก็ผ่อนปรนเอื้อเพื่อให้เขาใช้ด้วย และในขณะเดียวกัน ก็ศึกษาภูมิปัญญาไทยที่เหมาะสมให้กลมกลืนกันไว้ เพื่อให้ชีวิตดำเนินอย่างราบรื่น ไม่เดินสะดุดหกล้ม

อีกประเด็นหนึ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้านธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้ทำลายไปได้ กลายเป็นปัญหาสิทธิมนุษยชนประชาชน

คนไทยที่ด้อยโอกาส โดยเฉพาะที่เกิดจากความยากจน ไม่ใช่ยากจนแต่ในเรื่องวัตถุเท่านั้น แต่ยากจนในเรื่องความคิด ยากจนในเรื่องสติปัญญา การที่เราจะอยู่รอดกันได้นั้นจะอย่างไร ก็มีการเรียกร้องสิทธิกันอยู่ เรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติและอื่นๆ เหล่านี้เป็นปัญหาที่ยังแก้ไม่ตก เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ที่จริงนักวิชาการได้เสนอแนะในเรื่องการแก้ปัญหาสิทธิมนุษยชนไว้เป็นอันมากทีเดียว มีตำรามากมาย ทำอย่างไรจึงจะมีการปฏิบัติตามทฤษฎีต่างๆ ที่นักวิชาการอุตส่าห์พยายามเป็นอย่างยิ่งที่จะค้นคว้าหาองค์ความรู้มา ขณะนี้ในมหาวิทยาลัยหลายมหาวิทยาลัย ก็เปิดการสอนในระดับปริญญาโท และอาจจะเปิดสอนต่อในระดับปริญญาเอกวิชาสิทธิมนุษยชน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดียิ่ง เพราะในการแก้ไขปัญหา และที่จะนำไปสู่การป้องกันปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น เราต้องการข้อมูลที่ถูกต้อง และการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาให้เป็นประโยชน์จริงๆ ข้อที่จะต้องเตือนใจนักวิชาการอยู่บ่อยๆ ก็คือว่า การหาข้อมูลเรื่องสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ดูค่อนข้างจะยาก จะต้องใช้ความอดทนให้มา และในการวิเคราะห์นั้นจะต้องพยายามอย่างยิ่งที่จะไม่วิเคราะห์โดยอคติ ต้องมีความเป็นกลาง ไม่เข้าไปสู่ขั้วสุดโต่งใดขั้วสุดโต่งหนึ่ง ซึ่งจะทำให้ผลของการวิจัยและการวิเคราะห์เมื่อเอาไปใช้แล้ว อาจจะเกิดปัญหามากขึ้น แทนที่จะช่วยแก้ปัญหา มีผู้กล่าวว่าจะต้องมีการปลูกฝังแนวคิดที่ถูกต้องให้แก่สังคม มิใช่เพียงว่าไปสอนวิชาสิทธิมนุษยชนในมหาวิทยาลัยเท่านั้น ผู้เขียนในฐานะที่เป็นครูเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ในเรื่องนี้ต้องเริ่มด้วยกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต ที่จริงเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตนั้น ก็มีคนเคยพูดไว้ว่า คำว่าตลอดชีวิตนี้ คือตั้งแต่คนเกิดจนตาย แต่ต่อมานักจิตวิทยาบอกว่าไม่ใช่ ต้องตั้งแต่ปฏิสนธิไปจนตาย ในที่สุดนักวางแผนครอบครัวบอกว่าไม่ได้ ต้องก่อนปฏิสนธิ ทั้งนี้ ทั้งนี้ สุดแล้วแต่จะคิดค้นกันก็แล้วกัน

แต่ถ้าลองคิดดู ในเรื่องสิทธิมนุษยชน การปลูกฝังแนวความคิด
ที่ถูกต้องนั้น จะต้องนำไปสู่การปฏิบัติ จะต้องเริ่มตั้งแต่ในครอบครัว
แท้ที่จริงครอบครัวในปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้กล่าวว่ามีกลิ่นอาย
ก็ยังมีสถาบันครอบครัวอยู่ แม้ว่าจะมีปัญหามาก ในครอบครัวนั้น พ่อแม่
ไม่คิดถึงสิทธิของลูก ใช้วิธีสั่ง เพราะว่า “พ่อรู้ดี” นี่ก็เป็นเรื่อง
น่าขบขันอีกเรื่องหนึ่งที่เราเอามาจากภาษาฝรั่ง ที่บอกคุณพ่อรู้ดี เป็นการ
ตำหนิว่าคุณพ่อไม่ควรจะไปสั่งลูก ควรจะเปิดโอกาสให้เขาคิดด้วยตนเอง
ไม่เคยพูดถึงคุณแม่ ทั้งๆ ที่ในครอบครัวไทยหน้าที่อบรมเลี้ยงดูแลลูก
คุณพ่อมอบให้คุณแม่มากกว่า แต่จริงๆ เข้าแล้ว พอถึงเวลานั้นก็บอก
คุณพ่อรู้ดี เอาคุณแม่ไปทิ้งไว้ที่ไหน การที่จะให้คนเรามีสิทธิมนุษยชนได้นั้น
ต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม ถ้าไม่เริ่มที่ครอบครัวแล้ว
ก็ไม่ทราบว่าจะไปเริ่มที่ไหน แต่ด้วยความปรารถนาดี ผู้ใหญ่ก็มักจะใช้
วิธีสั่ง พ่อแม่ก็สั่งลูก ต้องทำอย่างนั้น ต้องทำอย่างนี้ พอไปถึง
โรงเรียน ครูก็สั่งลูกศิษย์ ว่าจะต้องทำอย่างนั้น อย่างนี้ และมีมาตรการ
ต่างๆ ที่เป็นการละเมิดสิทธิอันชอบธรรมของเด็ก แต่ก็มีกันได้ถึงกัน
เหมือนกันว่า ก็ถ้าเด็กที่ยังมีวุฒิภาวะต่ำอยู่ เด็กยังช่วยตนเองไม่ได้ทำอะไร
ถึงจะให้ผู้ใหญ่ช่วยได้ ในเรื่องนี้ก็นำมาสู่ปัญหาที่คนจำนวนมากเห็นว่าการ
พัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้น
ต้องอาศัยกระบวนการศึกษาเป็นสำคัญ สำหรับการศึกษาที่ว่าเป็
นการศึกษาตลอดชีวิตนั้น อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง หากในระยะเวลา 40 - 50 ปี
ที่แล้วมา จะด้วยเหตุอะไรก็ตามที มีความเข้าใจไขว่ไขวว่า การศึกษานั้น
อยู่เฉพาะในโรงเรียน เช่น โรงเรียนประชาบาลในห้องสี่เหลี่ยมแคบๆ หรือ
บางทีก็อยู่ในที่เว้งว้าง มีแต่หลังคากับพื้น ถ้าหลังคาเป็นสังกะสี
เวลาฝนตกก็พุดกันไม่ได้ยิน มาบัดนี้ อะไรๆ ก็ดีขึ้นเยอะ สำหรับในเรื่องนี้
จะต้องมีการปรับปรุงกันมากมายเหลือเกิน แต่ได้มีกระบวนการที่ทำแล้ว

ได้มีการปฏิรูปการศึกษา และมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติขึ้นมาเป็น
กลไกที่สำคัญ

เกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปการศึกษา ยังมีความเข้าใจสับสนอยู่มาก
มีคนพูดว่า “อะไรกัน คนไทยได้มีการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ยิ่งใน
รัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว แต่ดูซิ ยังมีเคยมี
พระราชบัญญัติเลย ต้องมาให้คนรุ่นนี้ ซึ่งควรภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง
เพราะเสนอให้มีพระราชบัญญัติขึ้น” แท้ที่จริงในสมัยเดิมนั้น มี
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งในสมัย
สมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ก็คือ พระราชบัญญัติ ทำไมจะไม่มี และ
เมื่อได้เปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็น
ประมุข ก็ยังมีแผนการศึกษาชาติที่ยังใช้ได้อยู่ ไม่มีความจำเป็นจะออกมา
เป็นพระราชบัญญัติ แต่มีกระบวนการมีวิธีการ มีการปฏิบัติ เพื่อประโยชน์
สุขของประชาชนทั้งหลายผ่านกระบวนการศึกษา เมื่อบัดนี้มีความจำเป็น
ก็มีพระราชบัญญัติขึ้น ก็มีได้เสียหายอะไร ดีเสียอีก แต่ไม่อยากจะ
พูดว่าทำไมบรรพบุรุษของเราถึงไม่มีความชาญฉลาด ซึ่งแท้ที่จริง ถ้าเราคิด
ว่าบรรพบุรุษของเราเองนั้น คือตัวเราเองเป็นคนโง่ เหมือนอย่างที่ข้าราชการ
ถ้าคิดว่าชาวบ้านโง่ ข้าราชการนั้นแหละที่เป็นคนโง่เอง เมื่อผู้มีอำนาจ
ในการบริหารราชการแผ่นดิน เห็นว่าประชาชนซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทย
นั้นโง่ แล้วตัวท่านเองก็มีได้ฉลาดเท่าไร ก็ใช้วิธีที่มีค้อยฉลาดเท่าไร
ไปพัฒนาประชาชน

ในเรื่องกระบวนการศึกษา ขณะนี้พอเข้าใจกันบ้าง ว่าการศึกษา
เริ่มขึ้นก่อนมนุษย์ปฏิสนธิ และเป็นกระบวนการสืบเนื่องไปจนมนุษย์ตาย
แต่คนทั้งหลายบอกว่าการศึกษาล้มเหลวเพราะครู ผู้เขียนในฐานะที่เป็น
ครูต้องยอมรับความผิดในเรื่องการล้มเหลวในกระบวนการศึกษา ต้องมี
ส่วนร่วมด้วยแม้จะนิดหน่อยประการใดก็ตาม แต่ถ้าหากเข้าใจกันว่า งานการ

ศึกษาถ่ายทำให้ครูไปแล้วเป็นจบเรื่อง ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ มีเพื่อนครู เคยแสดงความน้อยใจ กล่าวว่า “เราเป็นครูนะ เวลาลูกเขาตี เขาก็บอกว่าเป็นลูกเขา ลูกฉันมันต้องเก่ง สอบได้ปริญญาเกียรตินิยมอันดับ 1 นี่คือลูกพ่อลูกแม่ แต่ถ้าเกิดลูกเขามีปัญหา ก็ว่าครูใช้ไม่ได้” พวกเราเป็นครูต้อง ยอมรับสิ่งนี้แต่ครูเองก็ถูกระทบด้วยปัญหาสังคมนานาประการ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจ ครูก็เลยชักจะเพี้ยน บอกว่าไม่ได้ซิ ครูก็เป็นมนุษย์ปุถุชนนะ ครูก็มีปัญหาเหมือนกัน ในที่สุดผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิคือเด็ก

ผู้เขียนเห็นว่า บรรดาการละเมิดสิทธิทั้งหลายในสังคมไทย ไม่มีอะไรโหดเหี้ยมรุนแรงเท่ากับการละเมิดสิทธิการเรียนรู้อันของประชาชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เคยมีกระแสพระราชดำรัสถามว่า ใครจำได้บ้างว่าเมื่อ 4 ขวบ ทำอะไรได้บ้าง ผู้เขียนจำได้ว่า เมื่ออายุ 3 - 4 ขวบ ต้องถามผู้ใหญ่ว่า **ทำไม** ไม่ว่าจะพ่อแม่จะบอกให้ทำอะไรก็ต้องถามว่า **ทำไม** ไปเข้าโรงเรียน ไม่ว่าจะครูจะทำอย่างไร บอกอะไร ก็ถามว่า **ทำไม** จึงได้มีชื่อว่าเป็นตัวแสบมาตั้งแต่เด็ก ๆ แต่ผู้เขียนคงจะโชคดีเหมือนกับเด็กไทยจำนวนหนึ่ง แม้อาจจะไม่ทั่วไป ที่พ่อแม่ยอมเสียเวลาที่มีความอดทนต่อคำถาม **ทำไม** ยังจำได้ว่า คำถามบางคำถาม คุณแม่คงคิดว่าไม่ควรตอบ จึงบอกว่าลูกยังเล็กนัก ไว้ให้ลูกโตขึ้นหน่อยแล้วค่อยมาถามแม่ แล้วจะตอบให้ ผู้เขียนก็เรียนถามท่านว่า “**ทำไม**” ท่านก็บอกว่า เพราะแม่บอก ! น่าคิดในเรื่องการจำกัดสิทธิมนุษยชน จำกัดสิทธิเด็ก ซึ่งผู้เขียนก็ยอมรับ เพราะแม่บอกให้คอยก็ต้องคอยไป นับว่าเป็นโชคดี แต่พอไปเข้าโรงเรียนก็มีปัญหาอยู่ไม่น้อย

ตอนที่ผู้เขียนเป็นนักเรียนอยู่นั้น มีกระบวนการที่เขาใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่าให้ pass ชั้น คือ ถ้าสอบกลางปีได้เท่านั้นเปอร์เซ็นต์ก็จะให้ข้ามชั้นไป เช่น อยู่มัธยม 1 ถ้าสอบกลางปีได้เกินที่เปอร์เซ็นต์

ก็จะให้ข้ามไปอยู่มัธยม 3 จะไม่ข้ามก็ขึ้นประโยคเท่านั้น ผู้เขียนถูกข้ามชั้นเรื่อย พ่อแม่เตือนร้อนมากไม่อยากให้ข้ามชั้น แต่ครูอยากให้ข้าม ดังนั้น ผู้เขียนซึ่งสังกัดครู ก็ข้ามไป และทำให้เกิดปัญหานานาประการในชีวิต อย่างวิชาทักษะ วิชาเลข ไม่เอาไหนเลย เพราะว่าข้ามชั้นไปแล้วก็ไม่รู้เรื่อง มีตัวอย่างถามว่า มีรถไฟขบวนหนึ่งสวนกับอีกขบวนหนึ่งด้วยความเร็วเท่านี้ เท่านั้น โจทย์ถามว่ารถไฟขบวนนี้ยาวเท่าไร ตอนนั้นผู้เขียนอายุก็น้อยอยู่ และก็ด้วยความบริสุทธิ์ใจจริงๆ พอครูถามว่าใครสงสัยอะไรบ้าง ก็ถามครูว่า “ทำไมจะต้องไปเสียเวลาคิด ทำไมไม่เอาเชือกไปวัดรถไฟขบวนนั้นว่ายาวแค่ไหน” ครูเป็นสุภาพสตรีร้องไห้ โกรธมากทีเดียว ไปฟ้องคุณพ่อบอกว่า “ไม่น่าเลยเชียวนะ ทำไมมายียวนครู” ผู้เขียนยังจำได้อยู่ จนกระทั่งเมื่อมาเป็นครูแล้ว ส่งเสริมให้นักเรียนถาม “ทำไม” แม้แต่นักเรียนในมหาวิทยาลัย ซึ่งผู้เขียนเริ่มชีวิตวิชาชีพด้วยการเป็นครูในมหาวิทยาลัย เขามีการยียวนอาจารย์ ก็ยอมให้เขายียวน ยอมให้เขาถามทุกอย่าง ไม่ว่าจะเขาจะถามเรื่องอะไร

เมื่อผู้เขียนสอนนักเรียนฝึกหัดครูและครุศาสตร์ ก็บอกเขาว่า คนเราถ้าเป็นครู ต้องตอบคำถามของผู้เรียน หรือนักเรียนได้ทั้งหมด จะไม่มีที่ตอบไม่ได้เลย ทำให้คนตกใจว่า อาจารย์เพี้ยนหรือเปล่า ทำไมจะสามารถตอบได้ทั้งหมด จึงบอกเขาว่า คำตอบที่ดีที่สุดก็คือ “**ครูไม่รู้**” แต่ว่าต้องไม่จบแค่นั้น กระบวนการศึกษาต้องไม่จบแค่นั้น จะต้องพยายามหาคำตอบ เพราะฉะนั้น ในเรื่องการปฏิรูปการศึกษา ถึงได้มีหัวใจสำคัญที่ให้ผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ภาษาราชการเรียกว่า ให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด แต่ผู้เขียนชอบเรียกว่า **ให้ผู้เรียนเป็นตัวตั้ง** คือว่า ผู้เรียนกับผู้สอนควรจะเรียนรู้ด้วยกัน ถ้านักเรียนมาถาม ครูบอกว่าครูไม่รู้ ครูก็ต้องไปเสาะแสวงหาความรู้เหล่านั้น ที่ดีที่สุดคือครูจะต้องไปเสาะแสวงหาความรู้ดังกล่าวด้วยกันกับนักเรียน อุปสรรคสำคัญในกระบวนการปฏิรูปกระบวนการ

เรียนรู้ ก็เพราะการขาดแคลนแหล่งความรู้ แหล่งข้อมูล แหล่งของการเรียนรู้ ที่จะให้ผู้เรียนไปเสาะแสวงหาด้วยตนเอง และไม่เพียงแต่เท่านั้น ครูกับนักเรียนจะต้องมานั่งด้วยกัน วิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นให้ถูกต้อง ด้วยสติปัญญาและประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมา

ในกระบวนการปฏิรูปการศึกษานี้ ผู้เขียนเคยปรารภว่า อาจจะต้องใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ก็มีการโวยวายกันว่าคอยไม่ได้ ซึ่งจริงๆ ก็จริง เพราะว่าถ้าคอยก็คงจะลำบาก แต่กระบวนการศึกษาเป็นงานระยะยาว ในเรื่องนี้ผู้เขียนอยู่ข้างจะเห็นใจนักการเมืองที่พยายามช่วยส่งเสริมการศึกษาของประเทศ ซึ่งก็มักจะบอกว่าการศึกษาของเยาวชนที่จริงแค่เยาวชนไม่พอ ต้องการศึกษของผู้ใหญ่ด้วย เธอก็จะพยายามหาเงินหาทองไปสร้างโรงเรียน สร้างอาคาร โดยไม่คำนึงว่าจะเกิดอะไรขึ้นในอาคารนั้น เพราะว่าเธอต้องใช้เป็นเครื่องมือหาเสียงในการเลือกตั้งครั้งต่อไป และการเลือกตั้งครั้งต่อไปนั้น ที่จริงก็ไม่เคยครบ 4 ปี ถ้าตามสถิติที่ว่าไว้ อาจจะต้องเลือกตั้งครั้งต่อไปอีก 6 เดือนข้างหน้าก็ได้ เพราะฉะนั้นเธอไม่สามารถทำอะไรที่เป็นโครงการระยะยาวได้ เธอก็ต้องใช้วิธีการระยะสั้น นี่เป็นปัญหาอีกเรื่องหนึ่ง นำวิตกอยู่มากกว่า ถ้าเราจะใช้วิธีการแบบรวบรัด ทำอะไรให้เสร็จเร็วๆ ในเมื่อบางเรื่องนั้นเสร็จเร็วไม่ได้ เพราะว่าเสร็จแล้วเกิดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ จะทำกันอย่างไรดี ขณะนี้ก็มี การพิจารณากันอยู่

ในเรื่องการศึกษากับการส่งเสริมแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ต้องอาศัยปัจจัยร่วมกัน กล่าวคือ จะต้องเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ในบรรดาประชาชน ให้ประชาชนดำรงชีวิตอยู่ในศีลในธรรม ถ้าหากว่าคนเราไม่เอาเปรียบกัน ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน มีเมตตา มีสมานฉันท์กันแล้ว กระบวนการศึกษาจะดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ คือ ทำให้คนพึ่งตนเองได้ ทั้งในเรื่องกายภาพ ในเรื่องจิตวิญญาณ และในเรื่องค่านิยม

ถ้าทุกคนพึ่งตนเองได้แล้ว การที่จะเอาวัดเอาเปรียบกันย่อมน้อยลง และถ้าเผื่อว่าดำรงชีวิตอยู่ในศีล อาศัยธรรมะเป็นหลัก เรื่องสิทธิมนุษยชนจะมีปัญหาหน่อยลง และในการที่จะให้มีสมดุล เพื่อไม่ให้มีการสุดขั้วสุดโต่ง ก็ต้องอาศัยการเดินสายกลาง ด้วยเหตุฉะนั้น ในกระบวนการปฏิรูปการศึกษา ทุกคนที่เกี่ยวข้องก็ได้อัญเชิญพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นตัวตั้ง เพราะว่าเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จริงๆ แล้วเป็นเรื่องของความพอดี เป็นการเดินสายกลาง และเป็นการสร้างสมดุล ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่ง ประชาชนชาวไทยจะมีความเข้าใจอันถูกต้อง ในเรื่องพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง แล้วก็จะมีการดำเนินการ มีการปฏิบัติเพื่อสนองพระราชดำรินี้ มิเช่นนั้นแล้วสังคมของเรา ซึ่งขณะนี้มีคนปรับทุกข์ปรับร้อนกันมาก ก็จะอยู่ไม่รอด แต่ก็มีคนบอกว่า อย่างไรก็ตาม สังคมไทยต้องอยู่รอด เพราะว่าพระสยามเทวาธิราชจะทรงช่วย ที่จริงพระสยามเทวาธิราชได้ทรงช่วยให้บ้านเมืองพ้นภัยมาเป็นเวลาช้านาน หลายร้อยปีแล้ว แต่เกิดวิตกว่า ถ้าเผื่อประชาชนชาวไทยไม่ช่วยตนเองท่านทรงเบื่อ ท่านไม่ทรงช่วยแล้ว พวกเราจะทำอย่างไร ก็คงจะไม่มีแผ่นดินอยู่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริสมาที่ร้อยองค์ ก็พี่น้อง ก็หมั่นองค์นั้น พระองค์ท่านทรงประพฤติปฏิบัติตามที่พระองค์มีพระราชดำรัส ในทุกกรณี แต่ยังมีประชาชนชาวไทยที่จงรักภักดีหาที่สุดมิได้ อัญเชิญพระราชดำรัสทั้งนั้นไว้เหนือเกล้าฯ แต่ไม่ได้อัญเชิญมาเป็นดวงประทีปส่องทาง มาเป็นแนวทางที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม เพื่อให้สังคมเราดีงาม

ผู้เขียนยังหวังต่อไปว่า ในการปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนการปฏิรูปการเมือง การปกครอง การศึกษาและการส่งเสริมเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น จะมีการปรับเปลี่ยนไปเพื่อสนองพระราชดำริ และพระราชประสงค์ ผู้เขียนยังอาจจะคิดเลยไปหน่อยว่า ที่มีพระราชกระแสรับสั่งเรื่อง sufficiency

economy นั้น ปัจจุบันประเทศตะวันตกที่เขาใช้ภาษาฝรั่ง เขาอัญเชิญไป พินิจพิจารณากัน เขานำเอาไปวิจัยวิเคราะห์กันแล้ว คนไทยเราถ้าไม่ปฏิบัติ ตามพระราชดำริก็คงจะเสียที่ที่เกิดมาเป็นคนไทย ผู้เขียนยังคิดต่อไปอีกว่า ถ้ามี sufficiency economy แล้ว ยังน่าจะมี sufficiency democracy ด้วยหรือไม่ เพราะก็ยังมี การสับสนเรื่องประชาธิปไตย จนกระทั่งขณะนี้ มีปัญญาชนกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นชักชวนประชาชน ให้คว่ำบาตรการเลือกตั้ง ให้ ไปกาบัตรว่าจะไม่เลือกใคร และก็ยังปรารถนาอีกว่า อยากจะหาประชาชน ให้ได้ล้านคน เพื่อจะประท้วงว่าระบบประชาธิปไตยที่มีรัฐสภา ที่มีการ เลือกตั้งนั้นใช้ไม่ได้ ข้อนี้ก็เห็นจะต้องเป็นการบ้านที่พวกเราจะต้องเอาไป คิดกันว่าจะทำอย่างไรดี

ในสุดท้ายนี้ ผู้เขียนขออัญเชิญพระราชดำรัสแห่งพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า **“รัฐรักสามัคคี”** ซึ่งมีความหมายดังนี้

รัฐ	หมายถึง	รู้ปัญญา รู้หนทางแก้ไข
รัก	หมายถึง	ปรารถนาดีจะช่วยเหลือ
สามัคคี	หมายถึง	ร่วมคิด ร่วมทำเป็นกลุ่ม

ซึ่งพระราชดำรัส **“รัฐรักสามัคคี”** นี้ แท้ที่จริงเป็นหัวใจของ เรื่องสิทธิมนุษยชน !

ธันวาคม พ.ศ. 2544

“...สิ่งแวดล้อมในทางธรรมชาติต้องเสื่อมโทรม ถูกทำลาย และมีมลภาวะเพราะมนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความโลภ และด้วยความโง่เขลา จนกระทั่งเป็นภัยอันตรายย้อนกลับมาสู่มนุษย์เอง ปัญหานี้ได้โยงเข้ามาถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนทำให้เห็นว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนมิใช่เรื่องที่ปฏิบัติระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์เท่านั้นแต่ต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ด้วย...”

สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย*

เสน่ห์ จามริก

■ ความนำ

ขอแสดงความยินดีและชื่นชมต่อการริเริ่มจัดประชุมเสวนาในครั้งนี้ โดยมีวาระและทำนองเนื้อหาเป็นการกระตุ้นเตือนจิตสำนึกถึงคุณค่าความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ที่ได้ชื่อว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน อันเป็นหัวใจสำคัญของพัฒนาการทางสังคมการเมืองของมวลมนุษยชาติทั่วโลก สถานะความเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่พูดๆ ถึงกันอยู่นี้ มิใช่เป็นแต่เพียงเรื่องของระบบวิธีการจัดตั้งและกระบวนการร่างตัวบทกฎหมายรัฐธรรมนูญเท่านั้น หากโดยสาระแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นี้ ยังมีส่วนฉายภาพสะท้อนชีวิตความเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนคนไทยทั้งในเมืองและระดับรากหญ้าในชนบท ศาสตราจารย์เฮอ์แมน ไฟเนอริ¹ เคยเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญไว้นานมาแล้วว่า เปรียบเสมือนอัตชีวประวัติของสัมพันธภาพทางอำนาจในรัฐ ในแง่นี้ เมื่อย้อนกลับไปดูรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้วๆ มาในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ก็จะทำให้เห็นว่า ยกเว้นรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517

* ปาฐกถานำเนื่องในการประชุมเสวนา "วาระครบรอบ 3 ปี รัฐธรรมนูญของประชาชน :

บททวนวาระสำหรับสิทธิมนุษยชน" จัดโดย Friedrich Ebert Stiftung 15 พฤศจิกายน 2543

ณ โรงแรมเจ้าพระยาพาร์ค กรุงเทพฯ

¹ Herman Finer, *The Theory and Practice of Modern Government*, London, Methuen &

Do Ltd., 1956 หน้า 12

ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องสัมพันธ์ภาพทางอำนาจ ที่บรรดากลุ่มอำนาจเป็นผู้กำหนดลงมาจากเบื้องบนทั้งสิ้น แม้แต่รูปแบบประชาธิปไตย ก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือผดุงฐานะบารมีความเป็นใหญ่ของกลุ่มอำนาจเป็นสำคัญจริงอยู่ การเมืองภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ก็ไม่ได้บ่งบอกไปถึงสถานะสิทธิเสรีภาพของมวลสามัญชนคนไทยอะไรอย่างจริงจังถึงขั้นบันดาลให้เกิดความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในกระบวนการเศรษฐกิจการเมือง แต่อย่างน้อย รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ก็เป็นเสมือนอັตชีวะประวัติของพัฒนาการสิทธิมนุษยชนในบริบทของการเมืองภาคประชาชน อันสะสมสืบทอดเป็นลำดับมาจาก 14 ตุลา 2516 สู่ พฤษภาทมิฬ 2535 และกระแสชุมชนท้องถิ่นที่กำลังก่อตัวขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลานี้ ทั้งหมดประกอบเป็นกระบวนการพัฒนาการสิทธิมนุษยชนไทย ที่พื้นผิวยุคเผด็จการทหาร มาสู่กระแสอำนาจนิยมของโลกาภิวัตน์ยุคเศรษฐกิจตลาดเสรีในปัจจุบัน

โดยทัศนวิสัยของกระบวนการพัฒนาการเมืองภาคประชาชนที่ว่านี้เอง ที่สิทธิมนุษยชนในสังคมไทยจะพึงได้รับการทบทวนและประเมิน

■ ความเข้าใจเบื้องต้นร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะพิจารณากันถึงที่มาและที่จะพึงเป็นไปของสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย เห็นสมควรนำเสนอข้อสังเกตเบื้องต้นบางประการเพื่อประกอบเป็นพื้นฐานความเข้าใจร่วมกัน กล่าวคือ **ประการแรก**ที่เดียว เป็นเรื่องของมิติทางด้านจิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ของหลักการสิทธิมนุษยชน การพูดถึงเรื่องของจิตวิญญาณในที่นี้ อาจฟังดูเป็นเรื่องเพ้อฝันเป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้ แต่จริง ๆ แล้วเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งยวด ในทำนองเดียวกันกับที่จิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ของกฎหมายในหลักทฤษฎีของปราชญ์ฝรั่งเศส มองเตสกีเออถือเป็นรากฐานของการจัดระเบียบกลไกทางการเมืองและนิติธรรม

เพื่อดำรงความสมดุลของอำนาจ จิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ของหลักการ สิทธิมนุษยชน ก็นับเป็นรากฐานของการจัดระเบียบสังคมวัฒนธรรม เพื่อ การดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสมดุลและเที่ยงธรรมของมวลมนุษย์ในสังคม รวมทั้งเป็นรากฐานสำคัญและจำเป็นต่อการจัดระเบียบกลไกทางการเมือง และกฎหมายเพื่อความสมดุลแห่งอำนาจด้วย โดยนัยนี้ สิทธิมนุษยชนจึง ไม่ใช่เรื่องของ การติดอาวุธทั้งทางวัตถุหรือปัญญาให้ผู้คนต่างถือตนเป็นใหญ่ ช่วงชิงแข่งขันกันบั่นทอนทำลายซึ่งกันและกัน ดังตัวอย่างของการยึดมั่นถือมั่น ในสิทธิทรัพย์สินกระทำการก้าวร้าวทำลายสิทธิเสรีภาพของชนส่วนใหญ่ภายใต้ กระแสทุนอุตสาหกรรมนิยมในขณะนี้

ประการที่สอง บนพื้นฐานทางจิตวิญญาณหรือเจตนารมณ์ของ หลักการสิทธิมนุษยชนดังกล่าว สิทธิมนุษยชนจึงสื่อคุณค่าความหมาย เป็นแบบแผนสัมพันธภาพอันสมดุลและเที่ยงธรรม ประกอบเป็นวิถีการ ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติของมนุษย์ในสังคม โดยนัยทางประวัติศาสตร์ โลกตะวันตกได้ชื่อว่า เป็นผู้บุกเบิกจุดประกายให้เกิดจิตสำนึกตื่นตัว เรียนรู้ถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิของคนได้รับการ เชิดชูภายใต้คำขวัญ “เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ” อันหมายรวมถึง สิทธิเสรีภาพทั้งของตนเองและของเพื่อนมนุษย์ แต่แล้วโดยกระแส อำนาจทุนอุตสาหกรรมนิยม การต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพในอดีตโดยเฉพาะ สิทธิในทรัพย์สินก็ได้กลับกลายเป็นการทำลายสิทธิเสรีภาพของเพื่อนมนุษย์ไป ดังที่ โซดัจัตโมโก (Soedjatmoko) แห่งอินโดนีเซีย อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัยสหประชาชาติ ได้พยายามเตือนสติไว้เมื่อกว่ายี่สิบปีก่อน รวมทั้งยังเป็นการบิบบังคับก่อกระแสการพัฒนาที่บั่นทอนทำลายฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นฐานต้นทุนชีวิตของมวลมนุษย์ทั่วโลก ในสภาวะ ปัญญาเช่นนี้ ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะมองคุณค่าและความหมายของสิทธิมนุษยชน นอกเหนือไปจากที่เคยเรียนรู้จากวัฒนธรรมโลกตะวันตกกันอย่างไร

ประการที่สาม ในชีวิตความเป็นจริง สิทธิมนุษยชนไม่ใช่เป็นเพียงการจัดกลุ่มรายชื่อหรือรายการสิทธิประเภทต่างๆ แบบเป็นสูตรสำเร็จตายตัว เพื่อปกป้องและส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากแต่เป็นสื่อปัจจัยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภายใต้โครงสร้างอำนาจซึ่งแตกต่างกันออกไปตามบริบททางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประชาชนฝรั่งเศส รุสโซ่ ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างแหลมคมด้วยประโยคแรกในงานเขียนเรื่อง สัญญาสังคม ว่า “คนเกิดมาเป็นเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งต้องตกอยู่ภายใต้พันธนาการ” พันธนาการที่ว่านั้น ก็คือ โครงสร้างอำนาจสังคมการเมืองที่จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกระแสสิทธิมนุษยชน โดยนัยที่เป็นสื่อปัจจัยของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้เอง สิทธิมนุษยชนจึงมีบทบาทหน้าที่ในเชิงเป็นเกณฑ์คุณค่าของการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ในกระแสการพัฒนาภายใต้กรอบของทุนอุตสาหกรรมนิยมที่สังคมการเมืองไทยกำลังหลงใหลได้ปลื้มอยู่ในขณะนี้ ตัววัดเกณฑ์คุณค่าจะมุ่งกันแต่ที่ความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่ง หมายถึง การกระจุกอำนาจและความมั่งคั่งอยู่ที่กลุ่มเจ้าของทุนและกลุ่มอำนาจเป็นใหญ่ แต่สำหรับหลักการสิทธิมนุษยชนแล้ว สิทธิเสรีภาพอันเป็นรากฐานของคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นเกณฑ์คุณค่าวัดระดับความก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ในกระบวนการพัฒนาเปลี่ยนแปลง เป็นเกณฑ์คุณค่าทำนองที่ ศาสตราจารย์ เวอร์ไทม์² (W.F. Wertheim) เรียกว่า “หลักการปลดปล่อยสู่อิสระ” (Emancipation Principle) กล่าวคือ อิสระจากแอกอำนาจกดขี่และครอบงำของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

²W.F. Wertheim, *Evolution and Revolution : The Rising Wave of Emancipation*, Penguin Books ค.ศ.1974 หน้า 40-48 คำวลี “หลักการปลดปล่อยสู่อิสระ” เป็นคำแปลจาก “The Emancipation Principle” ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ แห่งรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้คิดนำมาใช้ใน “คำนำ” เสน่ห์ จามริก” *สิทธิมนุษยชน : เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด* มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ พ.ศ. 2542

ในฐานะที่เป็นทั้งสื่อหรือเหตุปัจจัย และเกณฑ์คุณค่าในวิถีชีวิตของมนุษย์และสังคมดังกล่าว ข้อที่น่าจะต้องทำความเข้าใจอันดับต่อไป ก็คือปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจและกระแสสิทธิมนุษยชนมีพื้นฐานความเป็นมาอย่างไร ในกระบวนการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจการเมืองของไทย

สังคมไทยกับพัฒนาการสิทธิมนุษยชน

ในความนำข้างต้น ได้เอ่ยไว้บ้างแล้วถึงพัฒนาการสิทธิมนุษยชนในกระแสการเมืองภาคประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน กระแสปฏิรูปการเมืองที่ขยายตัวกว้างขวางหลังพฤษภาคมปี 2535 ในตัวเองเป็นเครื่องบ่งบอกว่า รูปแบบและกลไกเศรษฐกิจการเมืองที่เรียกขานกันว่าระบอบประชาธิปไตยนั้น โดยแท้จริงแล้ว เป็นเพียงเครื่องมือกดขี่ขูดรีดและลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนตลอดมา แทบไม่แตกต่างกันจากที่เคยเป็นอยู่ในยุคเผด็จการทหาร จริงๆ แล้วเป็นระบอบอำนาจนิยมที่ต่อเนื่องสืบทอดกันมาทั้งในยุค “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” และ “ประชาธิปไตยเต็มใบ” ในปัจจุบัน แล้วก็เพราะเป็นระบอบที่ต่อเนื่องสืบทอดกันมาเช่นนี้เอง รัฐบาล รวมทั้งกลุ่มอำนาจทั้งที่มาจาก “การเลือกตั้ง” จึงกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนคนไทยที่บัญญัติไว้ชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญอย่างหน้าตาเฉย โดยไม่รู้สึกรู้สีกอะไรเลย ! ขบวนการปฏิรูปการเมืองพากันชูประเด็นเรื่องทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงและซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง ซึ่งก็ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งเป็นที่ขานรับกันโดยทั่วไป แต่นั่นคงเป็นเพียงประเด็นปัญหาปลายเหตุ สมมุติฐานของเรื่องจริง ๆ ก็คือ ความล้มเหลวของสิทธิมนุษยชนในฐานะหลักการนำของสังคมการเมืองไทยภายใต้โครงสร้างอำนาจและกระบวนการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา

เพื่อทำความเข้าใจถึงประเด็นปัญหาความล้มเหลวที่ว่านี้ และเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับพัฒนาการสิทธิมนุษยชนต่อไปในอนาคต ขอเชิญชวนให้ร่วมกันมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์สังคมการเมืองไทย โดยสังเขปในที่นี้

พิเคราะห์จากแง่มุมของโครงสร้างสัมพันธภาพทางอำนาจและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว อาจสรุปได้ว่า ในรอบศตวรรษที่ผ่านมา เศรษฐกิจการเมืองไทยได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง 2 ยุคใหญ่ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ ยุคแรก เริ่มต้นด้วยแรงอิทธิพลกดดันจากจักรวรรดินิยมตะวันตกบีบบังคับให้เศรษฐกิจสังคมไทยต้องตกอยู่ภายใต้ภาระจำยอมถูกจำกัดอธิปไตยบางส่วนโดยสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 อิทธิพลผลักดันจากศูนย์อำนาจภายนอกที่ว่านี้ เป็นปัจจัยหนุนแรงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมการเมืองไทย เริ่มต้นด้วยการต่อสู้ทางการเมืองรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่สถาบันพระมหากษัตริย์ จากนั้น การปฏิรูปในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ก็เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดขบวนการเรียกร้องสิทธิเสรีทางการเมืองในหมู่ชนชั้นนำทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งขยายวงกว้างออกไปเป็นลำดับ จาก “คำกราบบังคมทูลถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน” ร.ศ.103 (พ.ศ.2428) สู่กบฏ ร.ศ.130 (พ.ศ.2455) และในที่สุด การปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475

ช่วง 25 ปีเศษต่อจากนั้น เป็นเรื่องของความผันผวนทางการเมือง อันเกิดจากการขัดแย้งต่อสู้ชิงอำนาจกันเองในหมู่ชนชั้นนำภายในวงราชการ ลงท้ายด้วยรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เป็นการสิ้นสุดสถานะบทบาททางการเมืองของคณะราษฎรผู้ก่อการปฏิวัติ 2475 พร้อมๆ กับการสิ้นสุดของหลักการสิทธิมนุษยชน ซึ่งคณะราษฎรพยายามสถาปนาขึ้นตามนัยของหลักหกประการ กล่าวคือ หลักอธิปไตยแห่งชาติและสิทธิเสรีภาพ เสมอภาคของประชาชน

ช่วงสิบปีเศษจากนั้น พลังอำนาจก็เปลี่ยนผ่านไปสู่กลุ่มอำนาจ
รุ่นใหม่ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส ตั้งเป็นที่ทราบกัน
นัยสำคัญของการเปลี่ยนผ่านอำนาจการเมืองที่ว่านี้ นับเป็นการเปิด
ศักราชใหม่เข้าสู่ยุคที่ 2 ของประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง
เศรษฐกิจการเมืองไทย กล่าวคือ ควบคู่กันไปกับการสถาปนาอำนาจ
ตั้งต้นร่วมอยู่ในคำ “โลกเสรี” ต่อต้านปราบปรามฝ่ายคอมมิวนิสต์ระบอบ
เผด็จการทหารยังได้เปิดศักราชของการวางแผนพัฒนาประเทศในวิถีทาง
ผลึกต้นให้เศรษฐกิจสังคมไทย ผนวกเข้าสู่กระแสทุนอุตสาหกรรมนิยมและ
ระบบเศรษฐกิจตลาดเสรีอย่างเต็มตัวเป็นลำดับมาจนถึงปัจจุบัน และนี่คือ
ที่มาที่ไปของกระแสอำนาจโลกาภิวัตน์ที่กำลังครอบครองครอบงำเศรษฐกิจ
การเมืองไทยอยู่ในเวลานี้ ทั้งนี้ โดยอาศัยสื่อเชื่อมโยงผ่านทางกลุ่มทุนและ
ชนชั้นกลาง รวมทั้งบรรดาขุนนางนักวิชาการปัญญาชนทั้งหลาย
ซึ่งประกอบกันเป็นชนชั้นนำและกลุ่มอำนาจใหม่ของยุคพัฒนา

ข้อที่พึงสังเกตและบันทึกไว้ ณ ที่นี้ ก็คือ พื้นฐานวัฒนธรรม
การพึ่งพาของชนชั้นนำใหม่เหล่านี้ ซึ่งต่างก็ก่อตัวเติบโตขึ้นภายใต้อำนาจ
อิทธิพลอุปถัมภ์ค้ำจุนของราชการในชั้นต้น และต่อมาเข้าสู่กระแสอำนาจ
ครอบงำของศูนย์อำนาจเศรษฐกิจการเมืองภายนอก อำนาจอิทธิพล
อุปถัมภ์และการพึ่งพาที่ว่านี้ กล่าวได้ว่า เป็นไปอย่างค่อนข้างเบ็ดเสร็จ
ไม่ว่าจะมองกันในด้านทุน เทคโนโลยี หรือแม้กระทั่งตลาด วิกฤติ
เศรษฐกิจ 2540 และพันธะผูกพันเงินกู้ต่างประเทศทั้งหลาย ซึ่งอุบัติขึ้น
ก่อนรัฐธรรมนูญเล็กลง เป็นสัญญาณบ่งบอกให้เห็นประจักษ์ถึง
สถานะบทบาทและทัศนคติพึ่งพิงและแปลกแยกของกลุ่มทุนและชนชั้น
กลางไทยหรือชนชั้นนำใหม่ได้เป็นอย่างดี

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า สถานะและสถานะภายใต้การอุปถัมภ์พึ่งพา
ดังกล่าวนี้ ย่อมจะมีนัยและผลกระทบอย่างสำคัญต่อบรรดากลไกสถาบัน

และกลุ่มการเมืองทั้งมวลของไทย ซึ่งต่างก่อตัวและหล่อหลอมขึ้นมา ภายใต้ทัศนวิสัยและทัศนคติอันเป็นตัวกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาเจริญรอยตามกระแสทุนอุตสาหกรรมนิยมอย่างเคร่งครัด รวมทั้ง ยังเป็นการเปิดช่องทางโอกาสของการแสวงอำนาจและความมั่งคั่งสำหรับ ตนเองและกลุ่มพันธมิตรทางการเมือง ดังนั้น ปัญหาอุปสรรคการพัฒนา ประชาธิปไตย สาเหตุใหญ่จึงไม่ใช่เรื่องของการซื้อสิทธิขายเสียงในหมู่ ประชาชนคนไทยอันเป็นปลายเหตุ หาก อยู่ที่ความตกต่ำทางวัฒนธรรม การเมืองของชนชั้นนำและกลุ่มอำนาจเอง ความพยายามของขบวนการ ปฏิรูปการเมืองในเวลานี้ ในอันที่จะจัดอิทธิพลของ “ธุรกิจการเมือง” ในรูปแบบของการกำจัดปราบปรามการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง อย่างดี ก็เท่ากับเป็นการสะกิดสะเกอบนพื้นผิวเท่านั้น ตรวจจับที่ยังไม่สามารถ ล้วงลึกลงไปถึงแก่นสารของนโยบายสาธารณะ และตรวจจับที่หลักการ อธิปไตยแห่งชาติและสิทธิเสรีภาพ เสมอภาคของประชาชน ซึ่งสังคมไทย ต้องสูญเสียไปตั้งแต่รัฐประหาร 2490 ยังไม่สามารถได้รับการฟื้นฟูขึ้นมา อย่างเป็นระบบจริงจัง และเรียนรู้ปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ในสภาวะการพึ่งพาและความแปลกแยกของชนชั้นนำเช่นนี้ หลักการ สิทธิมนุษยชนนับเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญและจำเป็นต่อการเสริมสร้าง การเมืองภาคประชาชน ตามนัยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และในทาง กลับกัน ความเป็นตัวเป็นตนของการเมืองภาคประชาชน ก็เป็นช่องทาง สำคัญสำหรับการอย่างยิ่งยงของหลักการสิทธิมนุษยชน ทั้งการเมือง ภาคประชาชนและหลักการสิทธิมนุษยชนต่างประกอบกันเป็นกระบวนการ ประชาสังคม อันจะนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองภาครัฐอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะ เป็นไปในด้านความโปร่งใส หรือธรรมาภิบาล หรือความรับผิดชอบ รวมทั้งการจัดการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงและไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติ หรือระดับโลก

สิทธิมนุษยชนคนไทยในกระแสโลก

ข้อควรสังเกตประการต่อมา ก็คือว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสัมพันธภาพทางอำนาจในสังคมการเมืองไทย ล้วนแต่เป็นผลกระทบมาจากพลังกดดันภายนอกแทบทั้งสิ้น ข้อแตกต่างสำคัญอยู่ที่ว่า ในช่วงแรกการปฏิรูประบบเปลี่ยนแปลงเป็นไปโดยมีเป้าหมายยุคโลกบายนชัดเจน เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งอิสรภาพอธิปไตยของชาติซึ่งเป็นพื้นฐานช่องทางนำไปสู่การสถาปนาหลักการสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคของประชาชน ดังกล่าวข้างต้น โดยนัยนี้ อิสรภาพอธิปไตยและสิทธิมนุษยชนจึงประกอบเป็นหลักการนำสังคมควบคู่กันไป ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ ในช่วงที่สอง หลังจากการสูญเสียหลักการนำสังคมที่วางนี้ไป สังคมไทยภายใต้ชนชั้นนำใหม่ ก็ถูกชักจูงให้เข้าสู่วิถีการเร่งรัดพัฒนา ผนวกเศรษฐกิจของประเทศให้ต้องพึ่งพาขึ้นต่อศูนย์อำนาจเศรษฐกิจการเมืองโลก ในฉายาของเศรษฐกิจตลาดเสรี วิกฤตเศรษฐกิจการเงินช่วงทศวรรษ 2540 ที่ต้องเผชิญกันในขณะที่ ถ้าจะพิเคราะห์กันให้ต้องแท้แล้ว มิใช่เรื่องของอุบัติเหตุหรือเหตุการณ์ฉับพลันเฉพาะหน้าอย่างที่อยากจะเข้าใจหรือพยายามอ้างอิงกัน หากแต่เป็นบทสรุปอันเป็นผลสืบเนื่องโดยแท้จากกระบวนการเร่งรัดพัฒนาแบบพึ่งพาตลอดช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา

ผลก็คือ สถานะเศรษฐกิจการเมืองของไทย ต้องอิงอาศัยอยู่กับสถานการณ์เป็นไปตามแต่จะกำกับจากศูนย์อำนาจภายนอก ระบบวิธีคิดในหมู่ชนชั้นนำใหม่ รวมทั้งบรรดานักวิชาการปัญญาชนนายหน้าทั้งหลาย ก็โน้มเอียงเป็นเช่นนั้น เสมือนหนึ่งเป็นสูตรสำเร็จ นโยบายและมาตรการเศรษฐกิจการเมือง จึงเป็นเรื่องของการตอบสนองของความต้องการภายนอก โดยแทบจะไม่ต้องมีวิจารณ์ญาณอะไรนอกเหนือไปจากนั้นเลย ในสภาวะอัปจนและทาสทางปัญญาเช่นนี้ กระบวนการทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง พรรคการเมือง และพิธีกรรมอื่นๆ ทั้งหลายภายใต้ระบบ

รัฐสภา จึงมองไม่เห็นความจำเป็นใดๆ ที่จะต้องใส่ใจจริงจังในเรื่องสิทธิเสียงของมวลสามัญชนในเบื้องล่าง

ที่ว่ามานี้ เป็นภาพโดยสังเขปของสภาวะโครงสร้างสัมพันธภาพทางอำนาจภายใต้ระบอบรัฐสภายุคพัฒนา สถานการณ์เศรษฐกิจการเมืองของโลกมีการผันแปรอย่างสำคัญในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การก่อตัวเติบโตใหญ่ของบรรษัทข้ามชาติและตลาดกองทุนโลก เศรษฐกิจโลกตะวันตกถดถอย เป็นการกระตุ้นความต้องการระบายเงินลงทุนออกสู่ต่างประเทศ ความเจริญก้าวหน้ากระโดดของเทคโนโลยี ทั้งในด้านข่าวสารข้อมูล และในด้านชีวภาพ และมาในทศวรรษสุดท้าย การล่มสลายของจักรวรรดิคอมมิวนิสต์ อันหมายถึง การสิ้นสุดของพลังถ่วงดุลอำนาจเศรษฐกิจการเมืองและการทหารในเวทีโลก เป็นการเปิดช่องทางให้กระแสทุนนิยมได้แผ่ขยายพลังอิทธิพลออกไปอย่างสุดเหวี่ยงต่อสถานการณ์ผันแปร ทั้งหมดนี้ ทางด้านของชนชั้นนำไทยก็ขานรับการแสวงเศรษฐกิจ/เศรษฐศาสตร์ตลาดเสรีอย่างสุดเหวี่ยงเช่นกัน เริ่มต้นด้วยประกาศยกป้ายชื่อประเทศไทยขึ้นเป็น “บริษัทรวมไทย” เปิดการลงทุนต่างชาติด้วยแรงจูงใจ แรงงานและทรัพยากรธรรมชาติราคาถูก ประกาศการเข้าสู่ยุค “โชติช่วงชัชวาล” ประกาศเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า การเปิดเสรีทางการค้า ตามด้วยการเปิดเสรีทางการเงิน และในท้ายที่สุด เกิดเศรษฐกิจฟองสบู่ และความล้มละลายหายนะของบรรดาธุรกิจและสถาบันเศรษฐกิจการเงินทั้งหลาย ดังที่เห็นๆ กันอยู่

ที่จำเป็นต้องบรรยายถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงของทุนนิยมโลก และการขานรับจากชนชั้นนำไทย ก็เพื่อต้องการที่จะบอกว่า ทั้งหมดนี้ส่งผลกระทบต่ออย่างสำคัญอีกวาระหนึ่งต่อสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ได้กล่าวมาแล้วถึงสภาวะความเป็นอำนาจนิยมของระบอบรัฐสภาอันสืบทอด มาตั้งแต่ครั้งเผด็จการจอมพลสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส เหตุการณ์

14 ตุลา 2516 และพฤษภาคมปี 2535 แทบจะไม่เกิดผลเปลี่ยนแปลงอะไร ต่อโครงสร้างสัมพันธภาพเชิงอำนาจนิยมที่วันนี้ ยิ่งไปกว่านั้น ทักษะคติ ทำที่อันแปลกแยกของบรรดา “นักเลือกตั้ง” เองดูจะยิ่งทำให้สถานการณ์ เลวร้ายหนักขึ้นไปอีกทั้งในด้านของสิทธิราษฎรและสิทธิทางการเมือง และในด้านของสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามสถานการณ์ สิทธิมนุษยชนที่วันนี้ ก็ยังดูเป็นปัญหาระหว่างอำนาจรัฐกับประชาชน ตามความเข้าใจโดยทั่วไป ไม่มีการตั้งคำถาม หรือข้อกังขาอะไรมากนักถึง บทบาทอิทธิพลของอำนาจภายนอกแต่ความผันแปรของเศรษฐกิจการเมืองโลก โดยเฉพาะบทบาทของบริษัทข้ามชาติ และตลาดกองทุนโลกซึ่ง ทรงพลานุภาพควบคุมครอบงำอย่างค่อนข้างเบ็ดเสร็จ ทั้งในด้านทุน เทคโนโลยีและตลาด เหล่านี้เป็นเครื่องบ่งบอกให้เห็นอย่างชัดเจนทั้งจาก และตัวละครใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเด็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน แม้แต่สถาบันเศรษฐกิจการเงินระหว่างประเทศ อย่างเช่นกองทุนการเงิน ระหว่างประเทศและธนาคารโลก ซึ่งเคยเป็นที่เชื่อถือเข้าใจกันในฐานะเป็น ภาควิชาชีพวิชาการที่เป็นกลางปลอดจากค่านิยมหรืออำนาจผลประโยชน์ ไต ๆ ก็ไม่พ้นจะถูกตั้งคำถามและตรวจสอบ

ในสถานการณ์ใหม่เช่นนี้ ความหมายและเนื้อหาของสาระของประเด็น ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ย่อมจะต้องขยายขอบข่ายออกไป ไม่เฉพาะ แต่ในด้านของฝ่ายผู้กระทำ ซึ่งครอบคลุมรวมไปถึง ฝ่ายอำนาจรัฐ และ บริษัทข้ามชาติ รวมทั้งสถาบันเศรษฐกิจการเงินระหว่างประเทศดังกล่าว แล้วเท่านั้น หากยังเป็นไปในทางด้านของฝ่ายผู้ถูกกระทำด้วย กล่าวคือ ไม่ได้จำกัดเพียงเรื่องของปัจเจกบุคคลภายในกรอบวัฒนธรรมและนิติธรรม แบบตะวันตก หากยังเกี่ยวข้องเชื่อมโยงไปถึงบูรณาภาพความเป็นชุมชนและ ฐานทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วยตามแต่กรณี รัฐธรรมนูญมาตรา 46 เป็น ตัวอย่างหนึ่งของความพยายามทางนิติศาสตร์ที่ให้การรับรู้รับรองถึงสิทธิ

ชุมชนท้องถิ่นชนบท ซึ่งเป็นฐานของการปกป้องคุ้มครองวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีอันผูกพันเชื่อมโยงอยู่กับภูมิปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งบูรณภาพของฐานทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพกรณีชัดเจนตัวอย่างก็มีอย่างเช่น ป่าชุมชน ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนประมงพื้นบ้าน เป็นต้น โดยนัยนี้ สิทธิชุมชนท้องถิ่น จึงสื่อความหมายสัมพันธ์ไปด้วยกันอย่างใกล้ชิดกับคุณค่าความสำคัญของหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนอันหมายรวมถึงวิถีชีวิตของทั้งคน ชุมชน และนิเวศ ตามความจริงแล้ว กระแสชุมชนท้องถิ่นที่ว่ามีได้จำกัดอยู่สำหรับสังคมไทยเท่านั้น หากเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในดินแดนที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบครองของต่างชาติมาช้านานในประวัติศาสตร์ และนับวันจะขยายตัวเรื้อนรูกว้างขวางยิ่งๆ ขึ้นไปโดยลำดับ และในรูปลักษณะที่แตกต่างหลากหลายกันออกไปตามบริบททางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรม จะเรียกว่าเป็นโลกาภิวัตน์อีกกระแสหนึ่งก็ย่อมได้ จะแตกต่างกันโดยนัยสำคัญ ก็ตรงที่เป็นกระแสโลกาภิวัตน์ของมวลสามัญชนจากเบื้องล่างในฐานะเป็นฝ่ายผู้ถูกระทำภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ฝ่ายผู้กระทำจากเบื้องบน

ประเด็นปัญหาสิทธิชุมชนท้องถิ่นนี้ อาจฟังดูเป็นเรื่องที่นอกเหนือออกไปจากเรื่องของสิทธิมนุษยชนที่เคยประสบและเรื้อนรูกันมา แต่ความจริงแล้ว โดยรากฐาน ก็คือ เรื่องของสิทธิในชีวิตนั่นเอง ซึ่งเป็นหลักการสิทธิสากลอันพึงมีพึงได้สำหรับมวลมนุษย์ทุกรูปทุกนาม เพียงแต่ว่าขอบข่ายของปัญหาสิทธิชุมชน มีได้จำกัดอยู่ที่ปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากครอบคลุมไปถึงระดับชุมชนและฐานทรัพยากรอันประกอบเป็นปัจจัยของการดำรงชีวิตร่วมกันในชุมชน นอกจากนั้น โดยธรรมชาติของความเป็นสังคมฐานทรัพยากร อย่างเช่นสังคมไทย อันเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคปาเซตร้อน ยังเป็นปัจจัยทำให้ความหมายของ “สิทธิเศรษฐกิจ สังคม

และวัฒนธรรม” ค่อนข้างแตกต่างไปจากที่เข้าใจและปฏิบัติกันในสังคม
อุตสาหกรรม กล่าวคือ ในขณะที่สิทธิเศรษฐกิจ และสังคม สำหรับ
สังคมอุตสาหกรรม สื่อความหมายกระเตียดไปในทางเป็นสวัสดิการสังคม
ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ นายจ้างกับลูกจ้าง แต่สำหรับสังคมฐาน
ทรัพยากรแล้ว สิทธิเศรษฐกิจ และสังคม โดยสาระเป็นไปในเรื่องของ
สิทธิพัฒนาตนเองและพึ่งตนเองเป็นหลักใหญ่ เรียกได้ว่า เป็นสิทธิที่
ตั้งอยู่บนฐานของการกำหนดใจตนเอง หรือปกครองตนเองโดยแท้จริง
ดังที่กำลังมีการกล่าวขวัญกันถึงเรื่องของ ชุมชนชนบทพึ่งตนเอง
เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชน ฯลฯ อยู่ในเวลานี้ และทั้งหมดเป็นขบวนการ
ชุมชนที่ยืนหยัดต่อสู้ เพื่อปกป้องสิทธิอันชอบธรรมของตนเอง
ต่อกระแสโลกาภิวัตน์และนโยบายการพัฒนา ในนามของ “ระเบียบเศรษฐกิจใหม่
ระหว่างประเทศ” หรือ เศรษฐกิจตลาดเสรี

ปัญหาท้าทายทางนิติศาสตร์ต่อกรณีสิทธิชุมชนดังกล่าวนี้ อยู่ที่ว่าจะ
จะมีช่องทางให้ได้บังเกิดผลบังคับทางกฎหมายอย่างไร ในเมื่อระบบ
และวิถีคิดของนิติศาสตร์ไทยยึดมั่นถือมั่นอยู่แต่ด้วยทฤษฎีหมายที่บัญญัติขึ้น
เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นระบบและวิถีคิดที่กระเตียดไปในทางอำนาจนิยม
ซึ่งมีสูตรสำเร็จกำหนดให้สิทธิทั้งหลายทั้งปวงต้องมืออยู่เป็นอยู่ “ตาม
บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ สิทธิเสรีภาพเป็นเพียง
เรื่องที่สุดแต่ฝ่ายอำนาจจะประทานลงมาให้จากเบื้องบน และถ้ายังคงเป็น
ไปเช่นนั้นแล้วไซ้ **หลักนิติธรรม**ก็ย่อมไร้ความหมาย กลายเป็น**นิติพระราชย์**
ที่ขึ้นอยู่กับอำนาจผลการของกลุ่มคนผู้ครองอำนาจ อนึ่ง นอกจาก
เป็นปัญหาท้าทายเชิงวิชาการและสถาบันแล้ว ยังจะต้องเผชิญอย่างไม่อาจ
หลีกเลี่ยงได้กับการโต้แย้งจากชุมชนท้องถิ่นเองที่กำลังมีเสียงเรียกร้อง
ให้วัฒนธรรมประเพณีการจัดระเบียบชุมชนได้รับการรับรู้รับรองสถานะ
ทางกฎหมายของบ้านเมืองในฐานะเป็นเสมือนธรรมนูญชุมชนที่มีผลบังคับ

ทางสังคมอันมีความศักดิ์สิทธิ์ในภาคปฏิบัติ เสียยิ่งกว่าตัวบทกฎหมาย
ลายลักษณ์อักษรและกระบวนการยุติธรรมของรัฐ

ในประการสำคัญ รัฐธรรมนูญ “ฉบับประชาชน” นี้ นอกเหนือ
ไปจากบทบัญญัติหมวดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยแล้ว ก็ยังมี
บทบัญญัติแยกอำนาจศาลยุติธรรมให้เป็นอิสระจากกระทรวงยุติธรรม
อันเป็นอำนาจฝ่ายบริหารอย่างชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งกำหนดให้มีศาลและองค์กร
อิสระอื่นๆ โดยเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง ทั้งหมดเหล่านี้
เป็นการสะท้อนเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอย่างชัดแจ้งที่จะยึดถือเอาสิทธิ
มนุษยชนเป็นหลักการนำของสังคมและกระบวนการยุติธรรม อันเป็น
ทางเลือกจากวัฒนธรรมอำนาจนิยม ที่ยังคงครอบงำอยู่ทั้งในวงการเมืองและ
นิติศาสตร์ไทยตลอดมา เป็นปัญหาความลึกลับขัดแย้งที่ดูจะทวีความรุนแรง
และรุนแรงขึ้นโดยลำดับของความรุนแรงและรุนแรงของกระแสโลกาภิวัตน์
อันก้าวร้าวต่อสิทธิมนุษยชนคนไทยทั้งหลาย แต่ทว่าดูจะยังไม่มีความคืบหน้า
ที่จะช่วยบรรเทาคลี่คลายปัญหาให้เป็นไปในแนวทางที่เอื้อต่อเจตนารมณ์
แห่งหลักการสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะเป็น
เงื่อนไขสำคัญยิ่งต่อโอกาสช่องทางการพัฒนาที่สร้างสรรค์และยั่งยืน
โดยแท้จริง

รวมความแล้ว พัฒนาการทางเศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะ
ในช่วง 40 ปีเศษที่ผ่านมา ยังผลให้ปัญหาสิทธิมนุษยชนทวีความ
ยุ่งยากสลับซับซ้อน นอกเหนือออกไปจากองค์ความรู้และประสบการณ์เป็นมา
ในประวัติศาสตร์ จากแง่มุมเฉพาะของวัฒนธรรมตะวันตก เป็นองค์
ความรู้และกระบวนการที่จำกัดแต่เพียงว่า สิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องปัญหา
ของระดับปัจเจกบุคคล และอะไรก็ตามที่จะเข้าข่ายเรื่องของสิทธิมนุษยชน
จะต้องอยู่ภายในกรอบของตัวบทกฎหมายที่ใช้บังคับ ความจริงมีอยู่ว่า
องค์ความรู้และกระบวนการที่ค้นพบเหล่านี้ คับแคบเกินกว่าที่จะให้คำตอบ หรือ

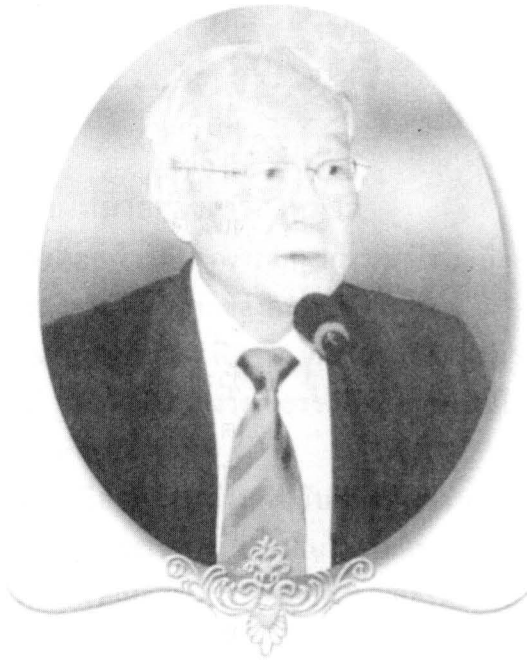
ทางเลือกสำหรับปัญหาสิทธิมนุษยชนยุคโลกาภิวัตน์คริสต์สหัสวรรษ 2000 นี้ได้ ที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้น ก็คือ ปัจเจกนิยมและสิทธิทรัพย์สินที่มีตามมา ในลัทธิตะวันตก กำลังก่อการคุกคามล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชน ไปทั่วทั้งโลก ตรงนี้ไม่ใช่หลักการสากลอย่างแน่นอน หากเป็นเรื่องของ ประสบการณ์ในประวัติศาสตร์พัฒนาการสิทธิมนุษยชนของสังคมโลก ตะวันตกเอง ข้อที่จะต้องยืนยัน ณ ที่นี้ ก็คือว่า ความเป็นสากลของ หลักการสิทธิมนุษยชน จะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพที่ทำลายสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้ด้วยหลักการเหตุผลที่ว่า สิทธิมนุษยชนประกอบเป็นชุดของสิทธิด้าน ต่างๆ ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ และ หลักการที่ว่านี้ ก็เป็นที่รับรู้รับรองและยืนยันตลอดมา ในระดับองค์การ สหประชาชาติ

ส่งท้าย

จากการพิเคราะห์ ทบทวนถึงพัฒนาการสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในช่วงยุคพัฒนาและสภาวะปัญหาจากผลกระทบภายใต้กระแส เศรษฐกิจตลาดเสรี รวมทั้งสภาวะพึ่งพาและแปลกแยกของชนชั้นนำ ทั้งหมดเหล่านี้ชวนให้สรุปได้ว่า นอกเหนือไปจากความพยายามและ มาตรการต่างๆ ในอันที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิของมวลชนผู้ด้อยโอกาสเป็น เรื่องเป็นรายเป็นภารกิจเฉพาะหน้าตามที่รัฐธรรมนูญเปิดช่องไว้ ทั้งในด้าน สิทธิราษฎรและสิทธิการเมือง และในด้านสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม เป้าหมายและกระบวนการระยะยาวก็คงจะต้องมุ่งไปที่ตัวโครงสร้าง สัมพันธภาพทางอำนาจเป็นสำคัญ ในแง่นี้ สำหรับสังคมไทยอันเป็น สังคมฐานทรัพยากร โดยธรรมชาติสิทธิชุมชนท้องถิ่นจะเป็นกุญแจสำคัญ ในอันที่จะคลี่คลายเงื่อนไขบ่มของอำนาจนิยมและสภาวะความแปลกแยก ภายในโครงสร้างดังกล่าว รวมทั้งยังจะมีส่วนสำคัญในการผ่อนคลายน

ปัญหาการล่องละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนระดับต่างๆ และในประการสำคัญ เป็นการปูพื้นฐานแนวทางพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยระดับรากหญ้าอย่างแท้จริง

แต่นั้นย่อมหมายถึงว่า จำเป็นต้องมีการปรับองค์ความรู้และกระบวนการทัศน์เรื่องสิทธิมนุษยชนเสียใหม่ เป็นทางเลือกจากลัทธิปัจเจกนิยมสุดโต่ง ยึดถือเอาการแข่งขันช่วงชิงแสวงประโยชน์สูงสุดส่วนตนเป็นคุณธรรม ซึ่งในที่สุด สิทธิก็กลับกลายเป็นเครื่องมืออำนาจนิยมที่ทำลายสิทธิเสรีภาพ ในท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจ สังคม และสิทธิมนุษยชนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ กำลังมีเสียงเรียกร้องให้ระดมกำลังความคิด เพื่อแสวงหาเกณฑ์คุณค่าจากแหล่งวัฒนธรรมนอกตะวันตก อย่างน้อย เพื่อขยายกระบวนการทัศน์ให้เกิดความตระหนักสำนึกในคุณค่าของการถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสิทธิเสรีภาพของตนเองกับเพื่อนมนุษย์อื่นๆ กับทั้งระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนุชนรุ่นต่อไป โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบูรณภาพของฐานทรัพยากรธรรมชาติและนิเวศ ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นการแบ่งแยกหรือเผชิญหน้าระหว่างเกณฑ์คุณค่าตะวันตกและนอกตะวันตก หากแต่เพื่อให้เกิดการผสานสังเคราะห์หลักการสิทธิมนุษยชนให้ขึ้นสู่ระดับความชอบธรรมและความเป็นสากลโดยแท้จริง

“...บนพื้นฐานทางจิตวิญญาณหรือเจตนาารมณ์ของหลักการ
สิทธิมนุษยชน... จึงสื่อคุณค่าความหมายเป็นแบบแผนสัมพันธ์ภาพ
อันสมดุลและเที่ยงธรรมประกอบเป็นวิถีการดำรงชีวิตร่วมกัน
อย่างสันติของมนุษย์ในสังคม...”

คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย

รูปทรงดอกบัว คือ ความมีคุณธรรม ความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์ อันเป็นจริยวัตรอันดีงามของคนไทย

รูปคนล้อมเป็นวง คือ การสร้างพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ

รูปมือ คือ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ในการโอบอุ้มคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ ด้วยหลักแห่งความเสมอภาค และภราดรภาพ

สีน้ำเงิน

คือ สีของความเชื่อมั่นของประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม

คือ ความมุ่งมั่น อดทนในการทำงานเพื่อประชาชน

คือ ความสามัคคี และการประสานพลังอย่างหนักแน่นจาก

ทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

“...สำหรับสังคมไทยอันเป็นสังคมฐานทรัพยากรโดยธรรมชาติ
สิทธิชุมชนท้องถิ่นจะเป็นกุญแจสำคัญ ในอันที่จะคลี่คลาย
เงื่อนไขอำนาจนิยมและสภาวะความแปลกแยกภายในโครงสร้าง
ดังกล่าว รวมทั้งยังจะมีส่วนสำคัญในการผ่อนคลายนโยบายการ
ล่งละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนระดับต่างๆ และในประการ
สำคัญ เป็นการปูพื้นฐานแนวทางพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยระดับ
รากหญ้าอย่างแท้จริง”

เสน่ห์ จามริก

“...บรรดาการละเมิดสิทธิทั้งหลายในสังคมไทย ไม่มีอะไร
โหดเหี้ยมรุนแรงเท่ากับการละเมิดสิทธิการเรียนรู้ของประชาชน
การปฏิรูปการศึกษาถึงได้มีหัวใจสำคัญที่ “**ให้ผู้เรียนเป็นตัวตั้ง**”
...ครูต้องตอบคำถามของผู้เรียน หรือนักเรียนได้ทั้งหมด จะไม่มี
ที่ตอบไม่ได้เลย... คำตอบที่ดีที่สุดก็คือ “**ครูไม่รู้**” แต่ว่าต้องไม่จบ
แค่นั้น... ผู้เรียนกับผู้สอนควรจะเรียนรู้ด้วยกัน... ครูก็ต้องไปเสาะแสวงหา
ความรู้ดังกล่าวด้วยกับนักเรียน... ครูกับนักเรียนจะต้องมานั่ง
ด้วยกันวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นให้ถูกต้อง ด้วยสติปัญญาและ
ประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมา”

คุณหญิงอัมพร มีสุข